YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (laajennettu ensimmäinen jaosto)

29 päivänä kesäkuuta 1995 *

Asiassa T-36/91,

Imperial Chemical Industries plc, englantilainen yhtiö, kotipaikka Lontoo, edustajinaan David Vaughan, QC, Gerald Barling, QC, ja barrister David Anderson (Englannin ja Walesin asianajoyhteisö), solicitor Victor O. Whiten ja solicitor Richard J. Colesin valtuuttamina, prosessiosoite Luxemburgissa Lambert H. Dupongin toimisto, 14 A rue des Bains,

kantajana,

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehenään oikeudellisen osaston virkamies Julian Currall, avustajanaan Nicholas Forwood, QC (Englannin ja Walesin asianajoyhteisö), prosessiosoite Luxemburgissa c/o oikeudellisen osaston virkamies Georgios Kremlis, Centre Wagner, Kirchberg,

vastaajana,

* Oikeudenkäyntikieli: englanti.

jossa vaaditaan ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamismenettelystä 19 päivänä joulukuuta 1990 tehdyn komission päätöksen 91/297/ETY (IV/33.133-A: soodakarbonaatti — Solvay, ICI, EYVL 1991 L 152, s. 1) kumoamista,

EUROOPAN YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN
(laajennettu ensimmäinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: presidentti J. L. Cruz Vilaça, tuomarit D. P. M. Barrington, A. Saggio, H. Kirschner ja A. Kalogeropoulos,

kirjaaja: H. Jung,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 6.—7.12.1994 pidetyssä suullisessa käsittelyssä esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion

Tosiseikat ja asian käsittelyn vaiheet

Taloudellinen toimintaympäristö

1 Oikeudenkäynnin kohteena olevaa tuotetta, soodaa, käytetään lasin valmistukseen (raskas sooda) sekä kemianteollisuudessa ja metallurgiassa (kevyt sooda). On

erotettava toisistaan pääasiallisesti Amerikan yhdysvalloista saatava luonnonsooda (raskas) ja Solvay-yhtiön yli sata vuotta sitten keksimällä menetelmällä Euroopassa valmistettava synteettinen sooda (raskas ja kevyt); luonnonsoodan tuotantokustannukset ovat selvästi pienemmät kuin synteettisen soodan tuotantokustannukset.

2 Tapahtuma-ajankohtana yhteisön alueella oli kuusi synteettisen soodan tuottajaa:

— Solvay et Cie SA (jäljempänä Solvay), maailman ja yhteisön alueen suurin tuottaja, jonka markkinaosuus yhteisön alueella oli lähes 60 prosenttia (ja jopa 70 prosenttia yhteisön alueella Yhdistyneen kuningaskunnan ja Irlannin markkinat pois lukien);

— kantaja, yhteisön alueen toiseksi suurin tuottaja, jolla oli yli 90 prosentin markkinaosuus Yhdistyneessä kuningaskunnassa;

— "pienet" tuottajat Chemische Fabrik Kalk (jäljempänä CFK) ja Matthes & Weber (Saksa), Akzo (Alankomaat) sekä Rhône-Poulenc (Ranska), joilla oli yhteensä noin 26 prosentin markkinaosuus.

3 Solvaylla oli tehtaat Belgiassa, Ranskassa, Saksassa, Italiassa, Espanjassa, Portugalissa ja Itävallassa sekä myyntiorganisaatiot näiden maiden lisäksi Sveitsissä, Alankomaissa ja Luxemburgissa. Se oli myös suurin suolan tuottaja yhteisön alueella ja sillä oli näin ollen erittäin suotuisa asema synteettisen soodan valmistuksessa tarvittavan pääraaka-aineen saatavuuden kannalta. Kantajalla oli kaksi tehdasta Yhdistyneessä kuningaskunnassa, kun kolmas tuotantoyksikkö oli suljettu vuonna 1985.

4 Tärkeimmät asiakkaat yhteisön alueella olivat lasinvalmistajia. Noin 70 prosenttia länsieurooppalaisten yritysten tuotannosta käytettiin lasilevyn ja lasiputken valmistukseen. Suurin osa lasintuottajista teetti tehtaissaan keskeytymätöntä vuorotyötä, joten soodansaannin täytyi olla varmaa; useimmissa tapauksissa tuottajilla oli pitkäaikainen sopimus tärkeän toimittajan kanssa siitä, että tämä toimittaisi suurimman osan tarvittavasta soodasta, ja toimittaja "varatoimittajana".

5 Tapahtuma-ajankohtana yhteisön markkinat olivat jakautuneet kansallisten rajojen mukaan, ja tuottajat yleensä pyrkivät keskittämään myyntinsä niihin jäsenvaltioihin, joissa niillä oli tuotantokapasiteettia. Erityisesti kantajan ja Solvayn väliltä puuttui kilpailu, koska molemmat myivät tuotettaan yhteisön alueella ainoastaan perinteisellä "vaikutusalueellaan" (Solvay läntisessä Manner-Euroopassa, kantaja Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja Irlannissa). Tämä markkinoiden jako oli peräisin vuodelta 1870, jolloin Solvay luovutti ensimmäisen kerran valmistusluvat Brunner, Mond & Co:lle, joka oli yksi niistä yrityksistä, joista myöhemmin perustettiin kantaja. Solvay on myös ollut yksi Brunner, Mond & Co.:n, sittemmin kantajan, suurimmista osakkeenomistajista, kunnes se myi osuutensa 1960-luvulla. Markkinoiden jakamista koskevat peräkkäisesti tehdyt sopimukset, joista viimeiset tehtiin vuosina 1945—1949, ovat kantajan ja Solvayn mukaan lakanneet olemasta voimassa vuonna 1962, ja ne on muodollisesti purettu vuonna 1972.

Hallinnollinen menettely

6 Vuoden 1989 alussa komissio suoritti ilman ennakkoilmoitusta tutkimuksia yhteisön pääasiallisten soodantuottajien luona. Heti näiden tutkimusten jälkeen kantaja kiinnitti 13.4.1989 päivätyssä kirjeessään komission huomion siihen tosiseikkaan, että kaikki sen toimitiloista jäljennöksinä viedyt asiakirjat olivat luottamuksellisia. Komissio vastasi 24.4.1989 päivätyssä kirjeessään, että se ei jättäisi ottamatta huomioon kyseisten asiakirjojen luottamuksellista luonnetta ja että todellisia

liikesalaisuuksia sisältäviä osia ei paljastettaisi. Kyseisiä tutkimuksia täydennettiin lisätietopyynnöillä. Kantaja toimitti pyydetyt tiedot 14.9.1989 päivätyssä kirjeessään, jossa se muistutti luovutettujen asiakirjojen luottamuksellisuudesta. Samojen tutkimusten ja lisätietopyyntöjen yhteydessä Solvay on myös 27.4. ja 18.9.1989 päivätyissä kirjeissään korostanut sen omien asiakirjojen luottamuksellisuutta.

7 Tämän jälkeen komissio lähetti kantajalle 13.3.1990 päivätyssä kirjeessä moniosaisen väitetiedoksiannon, jonka

— ensimmäinen osa koskee menettelyyn liittyviä seikkoja;

— toinen osa koskee ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan rikkomista, johon kantajan ja Solvayn (joille osoitettiin liitteet II.1—II.42) väitetään syyllistyneen;

— kolmas osa (johon kuuluvat tunnuksella III merkityt liitteet) koskee Solvayn ja CFK:n väitettyä perustamissopimuksen 85 artiklan rikkomista ja neljäs osa (johon kuuluvat tunnuksella IV merkityt liitteet) koskee Solvayn väitettyä perustamissopimuksen 86 artiklan rikkomista, mutta ne eivät ole mukana kantajalle osoitetussa väitetiedoksiannossa; tältä osin 13.3.1990 päivätyssä kirjeessä on vain seuraava viittaus: "Väitetiedoksiannon kolmas ja neljäs osa eivät koske ICI:a".

— viides osa koskee ETY:n perustamissopimuksen 86 artiklan rikkomista, johon kantajan väitetään syyllistyneen, ja jolle osoitettiin vastaavasti liitteet V.1—V.123;

— kuudes osa koskee mahdollisesti määrättäviä sakkoja.

8 Korostettuaan sitä, miten tärkeää on säilyttää 6 päivänä helmikuuta 1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17 (perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus, EYVL 1962, 13, s. 204, jäljempänä asetus N:o 17) perusteella haltuunotettujen asiakirjojen luottamuksellisuus, komissio ilmoitti 13.3.1990 päivätyssä kirjeessään, että liitteiden II.1—II.42 sisältämät todisteet oli lähetetty kaikille asianosaisille yrityksille, mutta "osat, jotka saattavat sisältää liikesalaisuuksia tai jotka ovat kaupallisesti arkaluontoisia eivätkä liity suoranaisesti väitettyyn rikkomukseen, (on) poistettu asiakirjoista". Lopuksi komissio antoi tiedoksi jokaiselle yritykselle asetuksen N:o 17 11 artiklan nojalla toisten yritysten antamat vastaukset täsmentäen, että "sellaiset tiedot, jotka voivat olla liikesalaisuuksia, on (myös) poistettu näistä vastauksista".

9 Kantajan asianajaja pyysi 14.5.1990 puhelimitse tilaisuutta saada tutustua kantajan väitettyjä rikkomuksia koskeviin komission asiakirjoihin. Tämän pyynnön ilmeisesti hylkäsi J., komission kilpailuasiain pääosaston (DG IV) virkamies.

10 Kantajan asianajaja uudisti pyyntönsä 23.5.1990 päivätyssä kirjeessä, jossa hän viittasi J:n menettelyyn; asianajajan mukaan tämä oli kieltänyt häneltä kokonaan oikeuden tutustua asiakirjoihin, myös sellaisiin, jotka eivät olleet luottamuksellisia. Asianajajan mukaan hänelle ei myöskään ollut annettu luetteloa asiakirja-aineistoon kuuluvista asiakirjoista. Komissio oli ilmoittanut, että se oli valmis hyväksymään ainoastaan tiettyjen asiakirjojen tutkimista koskevat pyynnöt. Komission yksikköjen kielteinen asenne viivästytti kantajan puolustuksen valmistelua.

11 Pääosasto IV:n johtajan R:n 31.5.1990 allekirjoittamalla kirjeellä komissio kieltäytyi myöntämästä kantajalle oikeutta tutustua koko asiakirja-aineistoon. Kantajalla ei olisi oikeutta tutkia keinottelutarkoituksessa muiden yritysten sisäisiä kaupallisia asiakirjoja, joita ei ollut tarkoitettu todisteiksi. Komissio lisäsi, että se oli itse tutkinut uudelleen kaikki asiakirjat tarkistaakseen, olivatko ne sellaisia, että ne olisivat saattaneet todistaa kantajan syyttömäksi, mutta se ei ollut löytänyt sellaisia asiakirjoja; komissio tarjoutui myös tutkimaan asiakirja-aineiston uudelleen, jos kantaja

kykenisi osoittamaan, "että siihen (olisi) perusteltuja syitä" erityisten tosiasiallisten tai oikeudellisten seikkojen vuoksi.

12 Kantaja esitti samoin 31.5.1990 "puolustuksen huomautukset" (puolustus). Se vastusti kieltoa tutustua asiakirja-aineistoon ja liitti todisteiksi useita uusia asiakirjoja.

13 Komissio järjesti 26. ja 27.6.1990 kantajan ja Solvayn kuulemisen niiden väitettyjen rikkomusten vuoksi. Vain kantaja osallistui siihen. Tässä tilaisuudessa se esitti uusia huomautuksia, "asian esittelyn" (85 artiklan esittely), johon oli liitetty muita asiakirjoja.

14 Kuulemismenettelyssä komission toimivaltainen osasto esitti tiettyjä asiakirjoja (nimikkeeseen X.1—X.11 kuuluvat asiakirjat), jotka olivat kaikki peräisin kantajalta ja jotka komission mukaan osoittivat — kuten jo aikaisemmin esitetyt asiakirjat — kantajan ja Solvayn väliset todelliset suhteet ja kumosivat kantajan puolustuksen. Kyseinen jaosto selitti, että komissio ei ollut käyttänyt niitä Solvayta vastaan niiden luottamuksellisen sisällön vuoksi. Se oli kuitenkin päättänyt esittää ne oikeudenkäyntivaiheessa, ei sen vuoksi, että ne sisälsivät lisätietoja väitetiedoksiantoon liitettyihin asiakirjoihin, vaan vastaamaan kantajan väitteeseen asiakirjatodisteiden niukkuudesta. Kuulemismenettelystä vastaava neuvonantaja ilmoitti asiakirjoihin tutustumisen olevan vaikea ongelma. Käsitteen "asiakirja-aineisto" sisältöä ei tarkasti tiennyt kukaan, joten olisi yhteisöjen tuomioistuinten tehtävä tulkita se joskus. Kyseisestä ongelmasta ei siis voitaisi keskustella kuulemisen yhteydessä.

15 Asiakirjoista käy ilmi, että edellä kuvatun menettelyn jälkeen komissaarien kollegio teki 17.—19.12.1990 pidetyssä 1 040. kokouksessaan ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamismenettelyä koskevan päätöksen 91/297/ETY (IV/33.133-A: Soodakarbonaatti — Solvay, ICI, EYVL 1991 L 152, s. 1, jäljempänä päätös). Tässä päätöksessä todetaan muun muassa, että kantaja ja Solvay ovat osallistuneet

1.1.1973 lähtien vuoden 1989 alkuun saakka Länsi-Euroopan soodamarkkinoiden jakamista koskeneisiin yritysten yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, joiden mukaan Solvaylle varattiin markkina-alueeksi Länsi-Euroopan mannermaa ja kantajalle Yhdistynyt kuningaskunta ja Irlanti; tästä syystä komissio määräsi molemmille 7 miljoonan ecun suuruisen sakon.

16 Kyseisessä kokouksessa komissio hyväksyi lisäksi seuraavat päätökset:

— ETY:n perustamissopimuksen 86 artiklan soveltamismenettelyä koskeva päätös 91/299/ETY (IV/33.133-C: Soodakarbonaatti — Solvay, EYVL 1991 L 152, s. 1), jossa muun muassa todettiin, että Solvay oli käyttänyt väärin määräävää markkina-asemaansa Länsi-Euroopassa, ja määrättiin sille 20 miljoonan ecun suuruinen sakko. Päätöksessä todetun rikkomisen keskeiset kohdat perustuvat siihen tosiseikkaan, että Solvay oli soveltanut pitkäaikaisia sopimuksia, joiden perusteella asiakkaat hankkivat siltä (lähes) kaiken tarvitsemansa soodan ja jotka sisältävät ostouskollisuusalennusten ja ryhmäalennusten järjestelmät sekä kilpailulausekkeet ("clauses anglaises"), joissa luodaan mekanismi, jonka mukaisesti asiakkaan tulee antaa kantajalle tiedoksi saamansa kilpailevat tarjoukset, jotta tämä voi sopeuttaa hintansa niiden mukaisesti. Tämän osalta päätöksen 91/299/ETY 31 kohdassa todetaan muun muassa, että kolme suurta belgialaista lasinvalmistajaa oli hankkinut vuoteen 1978 asti Solvaylta melkein kaiken tarvitsemansa soodan ja että tammikuussa 1978 Belgian hallitus esti näitä lasinvalmistajia tekemästä sopimusta amerikkalaisen tuottajan kanssa Amerikan yhdysvalloista peräisin olevan soodan ostamisesta.

— ETY:n perustamissopimuksen 86 artiklan soveltamismenettelyä koskeva päätös 91/300/ETY (IV/33.133-D: Soodakarbonaatti — ICI, EYVL 1991 L 152, s. 40), jossa todettiin kantajan käyttäneen väärin määräävää markkina-asemaansa Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoilla ja määrättiin tälle 10 miljoonan ecun suuruinen sakko.

17 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin merkitsi kyseessä olevan asian osalta pöytäkirjaan 19.12.1990 tehdyt päätökset 91/299/ETY ja 91/300/ETY. Se liitti ne viran puolesta tämän oikeudenkäynnin asiakirjoihin.

18 Kanteen kohteena oleva päätös annettiin tiedoksi kantajalle 1.3.1991 päivätyllä kirjatulla kirjeellä.

19 On selvää, että tiedoksi annetun päätöksen tekstiä ei ollut saatettu ennakolta todistusvoimaiseksi komission puheenjohtajan ja pääsihteerin allekirjoituksilla tuolloin voimassa olleen 9 päivänä tammikuuta 1963 annetun komission työjärjestyksen 63/41/ETY (EYVL 1963, 17, s. 181, jäljempänä työjärjestys), joka on väliaikaisesti pidetty voimassa 6 päivänä heinäkuuta 1967 tehdyn komission päätöksen 67/426/ETY 1 artiklalla (EYVL 1967, 147, s. 1), sellaisena kuin se on viimeksi muutettuna 8 päivänä tammikuuta 1986 tehdyllä komission päätöksellä 86/61/ETY, Euratom, EHTY (EYVL L 72, s. 34) 12 artiklan ensimmäisessa alakohdassa tarkoitetulla tavalla.

Oikeudenkäyntimenettely

20 Näiden tapahtumien jälkeen kantaja nosti esillä olevan kanteen, joka jätettiin yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon 14.5.1991. Myös Solvay nosti päätöksestä kanteen (T-30/91).

21 Kirjallinen käsittely ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa on ollut tavanomainen. Jätettyään 23.12.1991 vastauksensa kantaja antoi 2.4.1992 "täydentävän vastauksen", jossa se esitti uuden kanneperusteen vaatien riidanalaisen päätöksen mitättömäksi julistamista. Viitaten komission edustajien suullisen käsittelyn aikana 10.12.1991 tekemiin ilmoituksiin asiassa BASF ym. vastaan komissio, josta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli antanut tuomion 27.2.1992 (asiat T-79/89,

T-84/89, T-85/89, T-86/89, T-89/89, T-91/89, T-92/89, T-94/89, T-96/89, T-98/89, T-102/89 ja T-104/89, Kok. 1992, s. II-315, jäljempänä tuomio asiassa PVC), sekä 28.2.1992 ilmestyneessä *Wall Street Journal*issa ja 2.3.1992 ilmestyneessä *Financial Times*issa julkaistuihin artikkeleihin se väitti komission julkisesti ilmoittaneen, että komissaarien kollegion tekemien päätösten todistusvoimaiseksi saattamatta jättäminen oli jo vuosia noudatettu käytäntö ja että 25 vuoteen yhtään päätöstä ei ollut saatettu todistusvoimaiseksi. Työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohdan mukaisesti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ensimmäisen laajennetun jaoston puheenjohtaja asetti määräajan, jonka kuluessa toinen asianosainen voi lausua uudesta perusteesta. Vastauksessaan komissio esitti kirjallisia huomautuksia "täydentävästä vastauksesta".

22 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ensimmäisen jaoston puheenjohtajan 14.7.1993 antamalla määräyksellä kyseinen asia ja asia T-30/91 yhdistettiin suullista käsittelyä varten.

23 Maaliskuussa 1993 ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin (ensimmäinen jaosto) päätti — prosessinjohtotoimina — esittää asianosaisille useita kysymyksiä muun muassa kantajan oikeudesta tutustua komission asiakirjoihin. Asianosaiset vastasivat toukokuussa 1993 näihin kysymyksiin. Koska yhteisöjen tuomioistuin oli 15.6.1994 antanut tuomion asiassa komissio vastaan BASF ym. (asia C-137/92 P, Kok. 1994, s. I-2555) ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa PVC antamasta tuomiosta tehdystä valituksesta, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin (laajennettu ensimmäinen jaosto) vahvisti muut prosessinjohtotoimet kehottaen erityisesti komissiota esittämään muun muassa päätöstään 91/297 koskevan tekstin sellaisena kuin se oli todistusvoimaisilla kielillä puheenjohtajan ja pääsihteerin allekirjoituksilla todistusvoimaiseksi saatettuna ja kokouksen pöytäkirjaan liitettynä.

24 Komissio vastasi, että niin kauan kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ollut päättänyt päätöksen todistusvoimaiseksi saattamisen puuttumista koskevan kanneperusteen tutkittavaksi ottamisesta, ei näin esitetyn perusteen pätevyyttä pitäisi tutkia.

25 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin (laajennettu ensimmäinen jaosto) velvoitti työjärjestyksen 65 artiklan nojalla 25.10.1994 antamallaan määräyksellä komission esittämään edellä mainitun tekstin.

26 Tämän määräyksen perusteella komissio esitti 11.11.1994 muun muassa päätöksen 91/297 ranskankielisen ja englanninkielisen tekstin, jonka ensimmäisellä sivulla oli päiväämätön varmennus, jonka komission puheenjohtaja ja pääsihteeri olivat allekirjoittaneet. On selvää, että tämä varmennus on lisätty vasta yli kuuden kuukauden kuluttua esillä olevan kanteen nostamisesta.

27 Esittelevän tuomarin esityksestä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päätti aloittaa suullisen käsittelyn. Asiaosaisia kuultiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen 6.—7.12.1994 pitämässä suullisessa käsittelyssä. Suullisen käsittelyn loputtua puheenjohtaja julisti suullisen käsittelyn päättyneeksi.

Asianosaisten vaatimukset

28 Kantaja vaatii, että yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— ottaa kanteen tutkittavaksi;

— kumoaa riidanalaisen päätöksen kantajaa koskevin osin;

— kumoaa kantajaa koskevin osin päätöksen 2 artiklassa olevan määräyksen rikkomisen lopettamisesta;

— kumoaa päätöksen 3 artiklassa määrätyn sakon tai pienentää sen määrää;

— toissijaisesti määrää asian selvittämistoimena komission sallimaan kantajan neuvonantajien tutkia asiakirja-aineisto;

— ainakin tutkii ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ominaisuudessaan asiakirja-aineiston kantajan vapauttamiseksi;

— velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

29 Täydentävässä vastauksessaan kantaja vaatii, että riidanalainen päätös olisi kumottava tai, mikäli ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin arvioi aiheelliseksi, julistettava mitättömäksi.

30 Komissio vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— hylkää kanteen perusteettomana;

— jättää täydentävässä vastauksessa esitetyt perusteet tutkittavaksi ottamatta ja hylkää ne perusteettomina;

— velvoittaa kantajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

31 Edellä mainitun 15.6.1994 annetun yhteisöjen tuomioistuimen tuomion jälkeen kantaja on ilmoittanut vastauksena ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämään kirjalliseen kysymykseen, että se ei enää vaadi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta julistamaan päätöstä mitättömäksi vaan ainoastaan kumoamaan sen. Se on samoin esittänyt, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tutkisi kanteen tueksi esitetyt kanneperusteet ainoastaan päätöksen kumoamista koskevilta osin.

Päätöksen kumoamista koskevat vaatimukset

32 Kumoamisvaatimuksensa perusteeksi kantaja esittää useita kanneperusteita, jotka voidaan jakaa kahteen eri ryhmään. Ensimmäisessä kanneperusteryhmässä, joka liittyy hallinnollisen menettelyn lainmukaisuuteen, kantaja väittää täydentävässä vastauksessaan, että useita olennaisia menettelymääräyksiä on rikottu siltä osin kuin komission työjärjestyksen 12 artiklan vastaisesti komission puheenjohtaja ja pääsihteeri eivät olleet saattaneet tiedoksi annettua päätöstä todistusvoimaiseksi oikeana ajankohtana ja siltä osin kuin päätökseen tehtiin muutoksia sen hyväksymisen ja kantajalle tiedoksi antamisen välillä.

33 Viitaten Solvayn edellä mainitussa asiassa T-30/91 esittämään perusteeseen, kantaja väittää komission rikkoneen myös kollegiaalisuuden periaatetta siltä osin kuin komission työjärjestyksen 4 artiklan vastaisesti päätöksentekoon liittyneitä keskusteluita ei ollut siirretty myöhempään kokoukseen, vaikka ainakin yksi komission jäsenistä oli pyytänyt niiden siirtämistä, jotta hän voisi tutkia tarkoin asiakirjat, jotka oli toimitettu hänelle myöhässä. Lisäksi kantaja väittää komission luovuttaneen Solvaylle luottamuksellisia asiakirjoja, mikä olisi vastoin liikesalaisuuksien suojelua. Lopuksi se esittää kolme puolustautumisoikeuksien rikkomiseen liittyvää perustetta: ensimmäinen rikkominen koskee kieltäytymistä luovuttaa sille asiakirjakokonaisuutta; toinen komission ennakkokäsityksiä, objektiivisuuden puutetta ja komission velvoitteiden laiminlyöntiä yleensä puolustautumisoikeuksien kunnioittamisessa, mikä ilmenee tunnuksella II merkittyjen liitteiden kiistanalaisista poistoista; kolmas koskee kantajan kuulluksi tulemisen oikeuden laiminlyöntiä, joka ilmenee päätöksen toteamuksissa, joita ei ollut liitetty kantajalle tiedoksi annettuihin todisteisiin.

34 Toisessa kanneperusteryhmässä on useita kantajan esittämiä kanneperusteita, jotka kohdistuvat yhtäältä komission suorittamaan tosiseikkojen toteamiseen ja arviointiin ja toisaalta komission riidanalaisessa päätöksessään suorittamaan oikeudelliseen arviointiin. Lopuksi kantaja kiistää, että kielto lopettaa rikkomuksena pidetty toiminta olisi yhteisön oikeuden mukainen, sillä se olisi rinnastettavissa vientivelvollisuuteen, ja kantaja korostaa sille määrätyn sakon olevan liiallinen.

35 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo oikeaksi tutkia ensin kantajan kanteessaan esittämään puolustautumisoikeuksien loukkaamista koskevan kanneperusteen, jonka mukaan kantajan pyyntö saada tutustua komission asiakirja-aineistoon on virheellisesti hylätty.

Komission kieltäytymiseen luovuttaa asiakirjojaan perustuva puolustautumisoikeuksen rikkomista koskeva peruste

Asianosaisten perustelut

36 Kantaja syyttää komissiota siitä, että se on vastoin komission 12:nteen ja 14:nteen kilpailupolitiikkaa koskevaan kertomukseen sisältyviä asiakirjojen luovutuksia kilpailuasioissa koskevia julistuksiaan hylännyt kantajan hallinnollisen menettelyn aikana esittämän pyynnön saada tutkia komission asiakirja-aineisto sen toteamiseksi, sisältääkö se puolustuksen kannalta hyödyllisiä asiakirjoja. Komissio ei ollut antanut sille tiedoksi edes luetteloa asiakirjoista, joten sillä ei ollut mitään keinoa saada tietää edes summittaisesti, mihin luokkiin ne kuuluivat.

37 Kantaja korostaa, että sillä ei ole välittömiä todisteita siitä, miksi Solvay ja muut tuottajat eivät ole vieneet soodaa Yhdistyneeseen kuningaskuntaan eikä myöskään muiden Länsi-Euroopan mannermaan tuottajien hinnoista ja kustannuksista, vaikka nämä ainekset ovat välttämättömiä niiden strategioiden arvioimiseksi. Kantaja väittää siis, että tietyt asiakirjat ovat keskeisiä sen puolustautumisoikeuden käyttämisessä, toisin sanoen

— asiakirjat, joista ilmenee Solvayn ja muiden tuottajien pääasiallisilta asiakkailtaan pyytämät todelliset hinnat,

— asiakirjat, jotka sisältävät Yhdistyneeseen kuningaskuntaan sijoittautuneiden kuluttajien mannermaisille tuottajille esittämät soodan toimittamista koskevat pyynnöt sekä vastaukset näihin pyyntöihin,

— asiakirjat, joissa Solvay ja muut mannermaiset tuottajat tutkivat mahdollisuutta osallistua Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoille tai joista ilmenevät syyt olla osallistumatta niihin.

Kantajan mukaan komission väite siitä, että asiakirja-aineistossa ei ollut kantajan puolustukselle hyödyllisiä asiakirjoja, ei ole uskottava. Solvayn asianajajat olivat ilmoittaneet sille päinvastaista. Samoin joukko sen omia asiakirjoja olisi ollut hyödyksi Solvayn puolustuksen kannalta, esimerkiksi sen perustamissopimuksen 86 artiklan vastaiseen menettelyyn liittyvää vireillä olevaa oikeudenkäyntiä koskevat asiakirjat. Kantajalle olisi siis pitänyt luovuttaa asiakirjat, joiden perusteella voidaan kyseenalaistaa sitä vastaan esitetyt väitteet. Tätä oikeutta on loukattu.

38 Riidanalaisessa päätöksessä suoritettujen tosiseikkojen arviointia vastaan esitettyjen perusteiden osalta kantaja vetoaa siihen, että kokonaisuutena ottaen kyseisen asian asiakirja-aineisto on toisenlainen kuin komission esittämä. Se viittaa muun muassa useisiin sellaisiin asiakirjoihin, joihin komissio ei ole vedonnut 85 artiklaan perustuvan menettelyn osalta, vaan ainoastaan kantajaa vastaan vireillä olevassa perustamissopimuksen 86 artiklaan perustuvassa menettelyssä. Kantajan mukaan nämä asiakirjat osoittavat, että se on vuosina 1984—1989 useaan otteeseen arvioinut mantereelta peräisin olevan tuonnin mahdollisuuksia, että se on kohdannut vastatoimia mahdollista tuontia vastaan, mutta että se on todennut kustannusten noususta ja pienentyneestä voittomarginaalista johtuvista syistä astumisensa mannermaisille markkinoille olevan kannattamatonta ja mannermaisten tuottajien tulon Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoille olevan epätodennäköistä ollen kuitenkin varuillaan vaihtokursseista ja Länsi-Euroopan mannermaan tuotantokustannuksista johtuvan haavoittuvaisuutensa vuoksi (kanteen sivut 75—77). Kantajan mielestä ei ole epäilystä siitä, etteikö komission hallussa olisi useita muita joko Solvaylta tai muita Länsi-Euroopan mannermaan tuottajilta peräisin olevia näitä väitteitä tukevia asiakirjoja, joita kantaja ei ole voinut käyttää.

39 Asiakirjojen jakamisesta väitetiedoksiantovaiheessa 85 artiklaan kuuluviin ja 86 artiklaan kuuluviin osiin olisi ollut seurauksena se, että viimeksi mainittuun ryhmään kuuluvat asiakirjat on annettu tiedoksi ainoastaan perustamissopimuksen 86 artiklan perusteella haastetuille tuottajille, vaikka ne olivat yhtä lailla olennaisia 85 artiklan soveltamiseksi muiden tuottajien osalta. Näin ollen kantajalla ei ollut ollut mahdollisuutta käyttää väitetiedoksiannon neljännessä osassa liitteenä olevia tunnuksella IV merkittyjä asiakirjoja, jotka koskevat Solvayn väitettyä 86 artiklan rikkomista, vaikka jotkut niistä olisivat olleet sen puolustuksen kannalta hyödyllisiä sen väitetyn 85 artiklan rikkomisen osalta. Sama koski Solvayta väitetiedoksiannon viidenteen osaan liitettyjen, tunnuksella V merkittyjen asiakirjojen osalta.

40 Kantajan maksettavaksi tuomitun sakon määrää koskevan perusteen osalta kantaja toistaa, että perustamissopimuksen 86 artiklan rikkominen, josta sitä syytetään, olisi pitänyt ottaa huomioon. Se väittää kuitenkin, että moitteenalaisten rikkomisten "suuresta päällekkäisyydestä" huolimatta komissio oli käsitellyt niitä kokonaan erillisinä.

41 Vastauksessaan kantaja esittää, että asiassa, jossa Solvayn ja sen väitetään noudattaneen yhdenmukaistettuja menettelytapoja, asiakirja, jota käytetään Solvayta vastaan tai sen syyttömyyden todistamisessa, on ilmeisesti olennainen myös kantajan kannalta ja koskee sitä yhtä paljon kuin toista yhdenmukaistetuista menettelytavoista syytettyä asianosaistakin. Komission 86 artiklan rikkomisen toteennäyttämisessä käyttämät asiakirjat ovat myös yhtä asiaankuuluvia perustamissopimuksen 85 artiklassa tarkoitettujen sopimusten toteamiseksi.

42 Kantaja ei kiistä, etteikö komissio olisi tutkinut kaikkia sen tutkimuksen aikana saamiaan asiakirjoja päättääkseen, pitäisikö niitä pitää todisteina syyttömyydestä. Komissio ei kuitenkaan olisi voinut jo tutkijan, kanteen nostamiseen oikeutetun toimielimen, tuomarin ja valamiehistön tehtäviä harjoittaessaan toimia lisäksi vastaajan neuvonantajana. Komission 31.5.1990 päivätyssä kirjeessään esittämä tarjous tehdä uusi tutkimus olisi ollut hyödytön ottaen huomioon, että se oli tehty sillä ehdolla, että kantaja esittäisi "hyvän syyn" saamatta kuitenkaan tutustua asiaan

liittyviin asiakirjoihin. Järjestelmä, jossa komission virkamiehet itse päättävät, mitkä ovat kilpailuasiassa syytetyn yrityksen auttamiseksi olennaisia asiakirjoja, ei täytä puolustautumisoikeuksiin liittyviä vaatimuksia. On epätodennäköistä, että tämä tutkimus olisi suoritettu yhtä syvällisesti tai pitäen niin hyvää huolta kantajan eduista, kuin jos tämä itse olisi sen suorittanut.

43 Ennen riitautetun päätöksen tekemistä kantajalle ei siis annettu oikeutta tutustua viiteen luokkaan kuuluviin seuraaviin asiakirjoihin:

— väitetiedoksiannon neljänteen osaan liitettyihin tunnuksella IV merkittyihin asiakirjoihin, jotka koskivat perustamissopimuksen 86 artiklan nojalla Solvayta vastaan esitettyjä väitteitä,

— Solvayn väitetiedoksiantoon antamaan lopulliseen vastaukseen sekä Solvayn tämän vastauksen tueksi esittämiin asiakirjoihin,

— saksalaisen tuottajan CFK:n väitetiedoksiantoon antamaan vastaukseen,

— muiden tuottajien vastauksiin niille asetuksen N:o 17 11 artiklan mukaisesti osoitettuihin kirjeisiin (poikkeuksena väitetiedoksiantoon liitetyt),

— komission Solvayn ja muiden yhteisön soodantuottajien luona suorittamien tutkimusten yhteydessä haltuunsa ottamaan asiakirja-aineistoon kuuluviin asiakirjoihin, lukuun ottamatta väitetiedoksiantoon liitettyjä.

44 Kantaja korostaa vielä, että ennen kanteensa nostamista mutta riitautetun päätöksen tekemisen jälkeen Solvay oli ilmoittanut sille, että komission asiakirja-aineisto käsitti tietyn määrän Solvaylta peräisin olevia asiakirjoja, jotka olisivat olleet kantajalle erittäin hyödyllisiä väitetiedoksiantoon vastaamisessa. Kantaja viittaa tässä yhteydessä asiakirjoihin, joissa sen mukaan vahvistetaan Solvayn ilmoittaneen hintansa useaan otteeseen saadakseen soodatilauksia Yhdistyneeseen kuningaskuntaan sijoittautuneilta yrityksiltä ja suorittaneen hintatutkimuksen Yhdistyneeseen kuningaskuntaan sijoittautuneen Rockware-yrityksen pyynnöstä (asiassa T-30/91 Solvayn kanteen liitteet 12 ja 13, joista Solvay on toimittanut jäljennöksen kantajalle). Lisäksi kantaja esittää vastauksensa liitteessä 1 erittäin luottamuksellisia asiakirjoja, jotka on luovuttanut kanteen nostamisen jälkeen saksalainen tuottaja Matthes & Weber, ja jotka kantajan mukaan vahvistavat kyseisen tuottajan ilmoittaneen hintansa saadakseen soodatilauksia Yhdistyneeseen kuningaskuntaan sijoittautuneilta yrityksiltä, mutta nämä mahdolliset asiakkaat ovat kieltäytyneet tarjouksista kuljetuskustannusten vuoksi.

45 Kantajan mielestä sen puolustama kanta ei ole nykyisen oikeuskäytännön vastainen. Näin ollen asioissa VBVB ja VBBB vastaan komissio 17.1.1984 annettu tuomio (asiat 43/82 ja 63/82, Kok. 1984, s. 19), jossa kiistetään komissiolla oleva velvoite paljastaa asiakirja-aineistonsa asianosaisille, koskee asiaa, jossa komission riidanalainen päätös on tehty ennen komission 12:nnen kilpailupolitiikkaa koskevan kertomuksen hyväksymistä. Asiassa Akzo vastaan komissio 3.7.1991 annettu tuomio (asia C-62/86, Kok. 1991, s. I-3359, jäljempänä Akzo II), jossa yhteisöjen tuomioistuin vahvistaa edellä mainitussa tuomiossa VBVB ja VBBB vastaan komissio tehdyn ratkaisun, taas koskee puolestaan täysin nyt käsiteltävästä asiasta poikkeavaa asiaa, toisin sanoen oikeutta tutustua sisäiseen asiakirjaan, joka on siis suojattu kaikelta julkistamiselta myöskin komission 12:nnen kilpailupolitiikkaa koskevan kertomuksen mukaisesti. Tietyt yhteisöjen tuomioistuimen tuomiot ovat suosiollisempia puolustautumisoikeuksien kannalta. Tältä osin kantaja viittaa asioissa Van Landewyck ym. vastaan komissio (asiat 209—215/78 ja 218/78, tuomio 29.10.1980, Kok. 1980, s. 3125) annettuun tuomioon, jossa komissio on velvoitettu puolustuksen kannalta laajempien ainesten hankkimiseen, asiassa AEG vastaan komissio annettuun tuomioon (asia 107/82, tuomio 25.10.1983, Kok. 1983, s. 3151), asiassa Al-Jubail Fertilizer ja Saudi Arabian Fertilizer vastaan neuvosto annettuun tuomioon (asia C-49/88, tuomio 27.6.1991, Kok. 1991, s. I-3187) sekä tähän tuomioon liittyvään julkisasiamies Darmonin ratkaisuehdotukseen (Kok. 1991, s. I-3205) ja asioissa Dow Benelux vastaan komissio (asia 85/87, tuomio 17.10.1989, Kok. 1989, s. 3137), Orkem vastaan komissio (asia 374/87, tuomio 18.10.1989, Kok.

1989, s. 3283) ja Solvay vastaan komissio (asia 27/88, tuomio 18.10.1989, Kok. 1989, s. 3355) annettuihin tuomioihin.

46 Siltä osin kuin komissio vetoaa tiettyjen asiakirjojen luottamuksellisuuteen kantaja muistuttaa, että yrityksiin liittyvien tietojen luottamuksellisen käsittelyn periaate ei saa missään tapauksessa loukata puolustautumisoikeuksia (asia 264/82, Timex vastaan neuvosto ja komissio, yhteisöjen tuomioistuimen tuomio 20.3.1985, Kok. 1985, s. 849, 29 ja 30 kohta). Joka tapauksessa se, että puolueettomille neuvonantajille annetaan oikeus tutustua arkaluontoisiin asiakirjoihin ei loukkaa luottamuksellisen käsittelyn sääntöä. Lisäksi olisi voitu myös tehdä yleiskatsauksia, jotka eivät ole luottamuksellisia. Liikesalaisuuksien suojeluvaatimukset eivät kantajan mukaan oikeuttaisi missään tapauksessa kieltämään mahdollisuutta tutustua asiakirjoihin, jotka komissio esitti sitä vastaan tässä tapauksessa. Sellaiset vaatimukset oikeuttaisivat enintään kieltämään oikeuden tutustua salaisiksi julistettuihin, selvästi yksilöityihin asiakirjoihin, joista tehty yleiskatsaus ei ole luottamuksellinen.

47 Tässä yhteydessä kantaja väittää komission lisäksi poistaneen siltä peräisin olevista ja väitetiedoksiantoon liitetyistä asiakirjoista — erityisesti liitteistä II.25 ja II.34 — kohtia, jotka eivät tukeneet komission näkökantaa. Niiden asiakirjojen analysointi, joihin kantaja on saanut tutustua, osoittaa yleisellä tavalla komission lähestyneen hyväksyttyjä asiakirjoja erittäin valikoivasti, mikä pätee epäilemättä myös muilta tuottajilta peräisin oleviin asiakirjoihin. Kantajan mukaan kyseisistä asiakirjoista poistetut osat eivät todellisuudessa olleet luottamuksellisia.

48 Siltä osin kuin komissio on sitä mieltä, että käytännön tarkastelun kannalta olisi riittänyt, että Solvay käyttää kantajan puolustuksen asiakirjoja omassa puolustuksessaan ja luovuttaa ne sitten kantajalle tämän puolustusta varten, kantaja huomauttaa sellaisen yhteistoiminnan voivan olla ristiriidassa kaupallisen kilpailun kanssa. Jos otaksutaan, että kilpailijat kaikissa tapauksissa haluaisivat olla yhteistyössä

komissiota vastaan, se muodostaisi kantajan mielestä vaarallisen olettaman, joka ei varmastikaan olisi omiaan varmistamaan perusoikeuksien suojelua. Koska kantaja toimi soodamarkkinoilla (mutta ei enää, lopetettuaan tämän toimintansa), olisi kaupallisten asiakirjojen paljastamista sille väistämättä epäröity. Ennen päätöksen tekemistä Solvay ei olisi antanut kantajan tutustua asiassa T-30/91 esittämässään kanteessa liitettyihin asiakirjoihin, jotka osoittavat sen ilmoittaneen hintansa saadakseen tilauksia Yhdistyneeseen kuningaskuntaan sijoittautuneilta yrityksiltä.

49 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämään kirjalliseen kysymykseen kantaja on vastannut, että sillä seikalla, että komissio ei ole antanut sille edes luetteloa sen asiakirja-aineistoon kuuluvista asiakirjoista, on ollut erittäin vakavia seurauksia kantajan puolustautumismahdollisuuksille ja sen oikeudelle tulla kuulluksi. Tämä laiminlyönti on estänyt kantajaa yksilöimästä sen puolustukselle tärkeitä asiakirjoja niiden joukosta, jotka olisi luettelossa mainittu.

50 Komissio korostaa antaneensa kantajalle tiedoksi kaikki asiakirjat, joihin se on perustanut väitteensä ja lopullisen päätöksensä. Kantajan päinvastainen väite ei vastaa tosiasioita. Vaikka komission päätös olisikin perustunut asiakirjaan, jota ei ole annettu kantajalle tiedoksi, se ei välttämättä tarkoittaisi sitä, että menettely olisi kokonaisuudessaan ollut virheellinen, vaan ainoastaan kyseinen asiakirja olisi hylättävä, minkä ainoana seurauksena taas olisi sen kysymyksen esiin nostaminen, ovatko muut komission käyttämät asiakirjat riittäviä todisteita sen toteamuksille. Vaikka komissio olisikin valikoinut asiakirjat, se ei merkitsisi virheellistä menettelyä, koska kantaja ei ole esittänyt pienintäkään todistetta komission osastojen vilpillisestä mielestä (asia T-7/89, Hercules v. komissio, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomio 17.12.1991, Kok. 1991, s. II-1711, 55 kohta).

51 Siltä osin kuin kantaja arvostelee sitä, että sen ei ole annettu tutkia asiakirja-aineistoon kuuluvia kaupallisia asiakirjoja sen varmistamiseksi, todistaisivatko

jotkut niistä sen syyttömyyden puolesta, komissio — viitaten yhteisöjen tuomioistuimen ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen vakiintuneeseen oikeuskäytäntöön (tuomiot edellä mainituissa asioissa VBVB ja VBBB vastaan komissio, Akzo II ja Hercules vastaan komissio) — hylkää väitteen sen periaatteen olemassaolosta, että sillä olisi velvoite paljastaa asiakirja-aineistonsa. Vaikka sellainen velvoite johtuisikin komission 12:nnessa kilpailupolitiikkaa koskevassa kertomuksessa itse luomistaan säännöistä, kyseisen velvoitteen mahdollinen noudattamatta jättäminen — vähäisemmän merkityksen kuin puolustautumisoikeudet omaavana — ei merkitsisi ETY:n perustamissopimuksen 173 artiklan ensimmäisessä kohdassa tarkoitettua "olennaisten" menettelymääräysten rikkomista eikä näin ollen oikeuttaisi riitautetun päätöksen kumoamista kokonaisuudessaan. Lisäksi, kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa BPB Industries ja British Gypsum vastaan komissio (asia T-65/89, tuomio 1.4.1993, Kok. 1993, s. II-389, 35 kohta) antamasta tuomiosta johtuu, asianosaisen yrityksen täytyisi vedotessaan "riittämättömään asiakirja-aineistoon tutustumiseen" näyttää toteen, että on olemassa vahvoja viitteitä asiakirjan olemassaolosta ja että komissio on todellakin tahallisesti pitänyt kyseisen asiakirjan salassa.

52 Lopuksi täytyisi vahvistaa, että tulos, johon hallinnollinen menettely on päättynyt, olisi voinut olla toinen, jos kantajalla olisi ollut oikeus tutustua asiakirja-aineistoon (edellä mainitussa asiassa Hercules vastaan komissio annettu tuomio, 56 kohta). Käsiteltävänä olevassa asiassa komissio ei käyttänyt asiakirjoja, joiden kantaja valittaa olleen saamattomissaan, mitään asianosaista yritystä vastaan; näin ollen kyseisessä asiassa ei herää kysymystä siitä, pitäisikö yhtä asianosaista vastaan syyksi esitetyissä sopimusjärjestelyissä käytetyt asiakirjat antaa kaikkien muiden asianosaisten käyttöön niin, että jokaisella niistä olisi oikeus tutustua kaikkia muita vastaan esitettyihin asiakirjoihin.

53 Komissio lisää, että kantajan esimerkkeinä mainitsemat asiakirjaluokat eivät ole olleet sitä vastaan esitettyjen väitteiden perusteena, niissä ei ole kantajan syyttömyyttä osoittavia elementtejä ja ne sisältävät olennaisilta osiltaan ammatti- tai liikesalaisuuksien luontoisia aineksia. Näitä asiakirjoja ei siis olisi voitu paljastaa loukkaamatta kolmansien osapuolten laillisia oikeuksia liikesalaisuuksien suojeluun. Yhteisöjen tuomioistuin on useaan otteeseen muistuttanut kaiken komission hallussa olevan tiedon luottamuksellisen käsittelyn merkitystä asetuksen N:o 17 perusteella (asia 85/76, Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomio 13.2.1979, Kok. 1979, s. 461, 14 kohta ja asia 145/83, Adams v. komissio, tuomio 7.11.1985, Kok. 1985, s. 3539). Asiassa Akzo vastaan komissio (asia 53/85, jäljempänä Akzo I,

Kok. 1986, s. 1965, 28 kohta) 24.6.1986 antamassaan tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin oli kieltänyt kolmannelta osapuolelta oikeuden saada tietoja liikesalaisuuksia sisältävistä asiakirjoista. Komissio arvioi kuitenkin, että kantajan intressi tutkia komission hallussa olevia asiakirjoja on myös vähäisempi kuin kantajan tutustuminen asiakirjoihin, joihin komissio oikeudenkäynnissä tukeutuu. Siltä osin kuin kantaja vetoaa yhteisöjen tuomioistuimen edellä mainitussa asiassa Al-Jubail Fertilizer ja Saudi Arabian Fertilizer vastaan komissio antamaan tuomioon, komissio vastaa tässä asiassa olleen kysymys tilanteesta, jossa kyseinen yhteisön toimielin on tosiasiassa nojautunut seikkoihin, joita ei ollut annettu asianosaiselle yritykselle tiedoksi, päinvastoin kuin nyt käsiteltävänä olevassa tapauksessa.

54 Komission mukaan kyseessä olevien etujen välillä välttämätön kompromissi on saavutettu rajoittamalla tietojen paljastamista kolmansille osapuolille siihen, mikä on ehdottomasti välttämätöntä kanteen ajamiselle. Tämä peruste ei pakota niiden asiakirjojen paljastamiseen, joihin komissio ei tukeudu. Asianosaisilla yrityksillä ei ole oikeutta tutkia pelkästään spekulatiivisin perustein kilpailijoidensa sisäisiä kaupallisia asiakirjoja, joita ei ole luovutettu heille. Tässä yhteydessä komissio viitaten 31.5.1990 päivättyyn kirjeeseensä (s. 3, kappale 5) korostaa itse huolellisesti tutkineensa uudelleen kaikki muille tuottajille paljastetut asiakirjat.

55 Siltä osin kuin kantaja viittaa Solvaylta tai Matthes & Weberiltä peräisin oleviin asiakirjoihin, joiden se olettaa olleen hyödyllisiä väitetiedoksiantoon vastaamisessa, komissio väittää, että Solvayn asiakirjat, jotka on tutkittu yksityiskohtaisesti asian T-30/91 käsittelyn yhteydessä, eivät missään suhteessa kumoa kantajan ja Solvayn välillä todettuja yhdenmukaistettuja menettelytapoja. Matthes & Weberin asiakirjat eivät komission mielestä sisällä pienintäkään todistetta kantajan esittämien väitteiden tueksi, joiden mukaan suuremmat kuljetuskustannukset ovat olleet pääasiallinen syy Yhdistyneeseen kuningaskuntaan sijoittautuneiden mahdollisten asiakkaiden kieltäytymiselle Matthes & Weberin tarjouksista.

56 Kantajan tässä yhteydessä vaatimista ei-luottamuksellisista yhteenvedoista ei olisi komission mukaan ollut mitään hyötyä ottaen huomioon, että tiedot, joita kantaja vaati, olivat juuri luottamuksellisia (kilpailijoiden hinnat ja todelliset kustannukset, heidän asiakkaidensa nimet, selvitys näiden kauppapolitiikasta). Kantaja oli sitä paitsi korostanut 14.9.1989 päivätyssä komissiolle osoittamassaan kirjeessä sen luovuttamien omien vastaavien tietojen ehdotonta luottamuksellisuutta. Mitä tulee ajatukseen luovuttaa kaupallisesti arkaluonteiset tiedot ainoastaan asianajajille, komissio ei voi ymmärtää, miten näin rajatut tiedot voisivat hyödyttää yrityksen puolustusta, ottaen huomioon että näistä tiedoista olisi keskusteltava kaupallisten osastojen kanssa niiden merkityksen arvioimiseksi.

57 Komissio esittää lopuksi, että olisi otettava huomioon myöskin käytännölliset seikat. Jos Solvayn asiakirjat olisivat todella osoittaneet, ettei Solvay ollut asianosaisena yhdenmukaistetuissa menettelytavoissa, joista sekä sitä että kantajaa oli syytetty, Solvay ei varmastikaan olisi ollut vetoamatta siihen väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa; asiakirjojen luovutus kantajalle olisi lisäksi ollut suuresti sen edun mukaista. Näin ollen pitäisi näyttää toteen, että asiakirjojen salaamisella olisi ollut todellista merkitystä kantajalle. Tältä osin tärkeintä kantajalle olisi ollut saada tietää, mistä syystä se ei itse myynyt soodaa Länsi-Euroopan mannermaalle. Olisi vaikeaa ymmärtää, miksi muut tuottajat olisivat tienneet paremmin kuin se todelliset syyt sen menettelytapoihin. Niihin syihin liittyen, miksi muut mantereen tuottajat (paitsi Solvay) eivät myyneet Yhdistyneeseen kuningaskuntaan, kantaja on itse vakuuttanut menettelyn kuluessa tällaisten asiakirjojen olevan merkityksettömiä.

58 Vastauksena ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämiin kirjallisiin eri kysymyksiin komissio on ilmoittanut, että ilmaisu "oikeus saada tutustua asiakirjoihin", jota ei käytetä asiaankuuluvassa lainsäädännössä, merkitsee asianosaisen yrityksen oikeutta tulla kuulluksi sitä vastaan esitettyjen väitteiden osalta, kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa Cimenteries CBR ym. vastaan komissio (asiat T-10/92, T-11/92, T-12/92 ja T-15/92, Kok. 1992, s. II-2667, 38 kohta) 18.12.1992 antamasta tuomiosta ilmenee. Olennaisena edellytyksenä pitäisi siis olla, että tämä yritys on saanut tiedoksi sitä vastaan esitetyt syytteet ja komission syytteidensä tueksi esittämät todisteet. Toinen asia on saada tietää, onko yritykselle annettu tiedoksi muut asiakirjat, jotka eivät ole todistuskappaleita. Edellä

mainitussa asiassa Hercules vastaan komissio antamassaan tuomiossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut komission 12:nnen kilpailupolitiikkaa koskevan kertomuksen perusteella, että komissiolla on velvollisuus, luottamuksellisuus huomioon ottaen, paljastaa muut asiakirjat. Koska käsiteltävää asiaa koskeva menettely kuitenkin aloitettiin maaliskuussa 1990, lähes vuosi komission 18:nnen kilpailupolitiikkaa koskevan kertomuksen julkaisemisen jälkeen, kyseisessä asiassa sovellettava itsevaikuttava sääntö ei enää olisi ollut sama kuin 12. kertomuksen julistuksista johtuva, vaan 18. kertomuksessa tällaisia tapauksia varten säädetty. Näissä olosuhteissa kukaan ei voinut uskoa komission laiminlyövän viimeisimpiä julistuksiaan, joissa viitattiin erityisesti asiakirjan paljastamiseen liittyviin ongelmiin useampia kilpailevia yrityksiä koskevissa menettelyissä.

59 Komissio on esittänyt, että ei voida lähteä siitä olettamuksesta, että kaikissa perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan mukaisissa menettelyissä olisi tietty asiakirja-aineisto, johon sisältyisi kaikki asiaan liittyvät asiakirjat ja että "oikeus tutustua asiakirjoihin" merkitsisi oikeutta lukea nämä "asiakirjat" ja jäljentää ne kokonaan (luottamuksellisia asiakirjoja koskevan poikkeuksen varauksella). Käsitteen "asiakirja-aineisto" määrittelemiseksi olisi ennemminkin olemassa kaksi lähestymistapaa:

— Ensimmäinen lähestymistapa, jota komissio pitää hyvänä, olisi sellainen, että käsitteen "asiakirja-aineisto" ymmärrettäisiin tarkoittavan niitä asiakirjoja, joihin tehty päätös perustuu. Keskeisenä kysymyksenä olisi siis saada tietää, onko yrityksellä ollut oikeus tutustua koko asiakirja-aineistoon, ja näin ollen, onko komissio liittänyt asiakirja-aineistoon kaikki osat, jotka edistävät yrityksen oikeutta tulla kuulluksi. Tämän käsityksen mukaan asiakirja-aineisto koostuu ratkaisevalla hetkellä väitetiedoksiannosta, asiakirjoista, joihin komissio perustaa yritykseen kohdistamansa syytteet väitetiedoksiannossaan, sekä kaikista niistä aineksista, joihin komissio ei syytteitään perusta, mutta jotka nimenomaisesti ovat omiaan todistamaan kyseisen yrityksen syyttömyydestä. Kaikki muu aineisto, jonka komissio on voinut tutkimustensa yhteydessä saada, mutta joka ei kuulu mihinkään edellä mainituista ryhmistä, ei kuulu asiakirja-aineistoon, joten ei ole välttämätöntä tietää, onko yritys voinut tutustua siihen.

— Toinen lähestymistapa muodostuu siitä, että "asiakirja-aineisto" on kaikki se aineisto, jonka komissio on saanut tutkimuksensa yhteydessä, vaikka sitä ei käytettäisikään väitetiedoksiannon vahvistamiseen. Kuitenkin asetuksen N:o 17 20 artiklan ja edellä mainitussa asiassa Hercules vastaan komissio sovelletun oikeuskäytännön mukaisesti on olemassa asiakirjoja, joita asianosainen yritys ei saa nähtäväkseen, koska komissiolla on velvollisuus pitää ne salassa. Tästä seuraa käytännössä, että kyseisellä yrityksellä on oikeus tutustua samoihin asiakirjoihin kuin edellä mainitun ensimmäisen lähestymistavan perusteellakin.

60 Komissio korostaa, että on olemassa kaksi vaihtoehtoista menetelmää antaa tilaisuus tutustua asiakirjoihin:

— Se voi ensiksi lähettää väitetiedoksiannon ja määrätä sitten päivät, jolloin yritys voi tutkia asiakirjoja, joihin sillä on oikeus tutustua. Tätä tarkoitusta varten olisi hyödyllistä esittää väitetiedoksiannon kanssa luettelo asiakirjoista, jotta asianosaiset saisivat etukäteen kuvan siitä, mihin niillä on (tai ei ole) tilaisuus tutustua. Edellä mainitussa asiassa BPB Industries ja British Gypsum vastaan komissio annetun tuomion 29 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin viittaa tähän menetelmään lainaten komission 12. kilpailuasioita koskevaa kertomusta.

— On myös mahdollista lähettää asiakirjat yhdessä väitetiedoksiannon kanssa. Tässä tapauksessa ei enää ole tarvetta antaa yritykselle luetteloa asiakirjoista. Sillä on jo hallussaan kaikki ne asiakirjat, joihin se voi tutustua. Luettelon toimittaminen olisi siis vain korvaava ratkaisu sille, että asiakirjat lähetetään yhdessä väitetiedoksiannon kanssa.

61 Tämän asian osalta komissio ilmoitti kantajan saaneen heti ilmoituksen aineistosta, johon komissio tukeutuu, koska se oli valinnut menetelmän lähettää kaikki asiaan kuuluvat todisteena toimivat asiakirjat väitetiedoksiannon kanssa. Näin ollen kantajalla oli "oikeus tutustua asiakirja-aineistoon". Kantajalla ja Solvaylla ei ollut kuitenkaan mahdollisuutta tutkia kaikkia komission keräämiä aineksia, osin siksi, että ne eivät olleet asiaan kuuluvia, ja osin siksi, että niissä oli luottamuksellista tietoa.

Ainoa peruste, minkä vuoksi kantajalle olisi lähetetty muita kuin väitetiedoksiannon mukana olleita asiakirjoja, olisi ollut se, että kantaja olisi osoittanut sellaisen asiakirjan olevan tärkeä asian käsittelyn kannalta ja antanut näin komissiolle tiedot siitä, mitä sen pitäisi etsiä. Kantaja ei kuitenkaan koskaan ollut nimenomaisesti pyytänyt saada nähtäväkseen Solvaylta peräisin olevia asiakirjoja; se ei myöskään ollut esittänyt väitteitä Solvayn mannermaan markkinoiden hallitsevan markkina-aseman mahdollisesta väärinkäytöstä sitä itseään vastaan esitettyjen todisteiden arvioimiseksi.

62 Komissio lisäsi, että tässä tapauksessa kantajalta ja muista yrityksistä saadut asiakirjat on jaettu useampaan kuin kymmeneen kansioon, joista jokainen sisältää noin 200 sivua. Nämä asiakirjat on luokiteltu niiden sijaintipaikan mukaan eikä sen mukaan, liittyivätkö ne perustamissopimuksen 85 artiklaan vai 86 artiklaan. Kysymys on seuraavista "asiakirja-aineistoista":

i) asiakirja-aineisto 1: sisäiset asiakirjat, kuten päätösluonnokset,

ii) asiakirja-aineistot 2—14: Solvay Bryssel,

iii) asiakirja-aineistot 15—19: Rhône-Poulenc,

iv) asiakirja-aineistot 20—23: CFK,

v) asiakirja-aineistot 24—27: Deutsche Solvay Werke,

vi) asiakirja-aineistot 28—30: Matthes & Weber,

vii) asiakirja-aineistot 31—38: Akzo,

viii) asiakirja-aineistot 39—49: ICI,

ix) asiakirja-aineistot 50—52: Solvay Espagne,

x) asiakirja-aineistot 53—58: "Akzo II" (uusi tutkimus),

xi) asiakirja-aineisto 59: tutkimus espanjalaisten tuottajien luona ja uusi tutkimus Solvay Brysselissä.

xii) Näiden lisäksi oli kymmenkunta muuta asiakirja-aineistoa, jotka sisälsivät asetuksen N:o 17 11 artiklan mukaista kirjeenvaihtoa.

63 Komissio on myöntänyt, että se ei ole vahvistanut luetteloa kantajaa koskevista asiakirjoista. Sen mielestä se ei kuitenkaan ole haitannut kantajaa. Sellainen luettelo olisi kyseisessä asiassa ollut itse asiassa tarpeeton. Käytännössä kaikki menettelyssä

perustamissopimuksen 86 artiklan perusteella käytetyt asiakirjat ovat peräisin kantajalta, joka oli ottanut niistä ilmeisesti jäljennökset kaiken varalta.

64 Tässä yhteydessä komissio huomautti, että vahvistetut asiakirjaluettelot eivät ole yksityiskohtaisia. Jos sellainen luettelo olisi tässä tapauksessa annettu, siitä ei olisi komission mielestä ollut hyötyä kantajalle: siinä olisi enintään ollut tietty määrä otsikoita tai sivunumeroita suppeine viittauksineen vastaavantyyppiseen asiakirjaan. Sitä paitsi asiakirja-aineisto 39—40 olisi ollut kantajan tiedossa muutoinkin, koska se koostui sen omista asiakirjoista. Muun asiakirja-aineiston sisältö oli samoin sen tiedossa, ainakin siltä osin kuin komissio on nojautunut näihin asiakirjoihin tukemalla väitteensä kantajaa vastaan niihin ja siltä osin kuin ne ovat olleet liitettyinä väitetiedoksiantoon. Loput asiakirjat ovat asetuksen N:o 17 20 artiklan mukaisesti luottamuksellisia ja niiden osalta oli nimenomaisesti kantajan 13.4.1989 ja Solvayn 27.4.1989 päivätyissä kirjeissä pyydetty luottamuksellista käsittelyä. Kantaja ei siis kuitenkaan olisi voinut tutkia niitä, olipa sillä asiakirjaluettelo tai ei. Koska komissio oli 31.5.1990 päivätyssä kirjeessään ilmoittanut kantajalle, missä yrityksissä se oli suorittanut tarkastuksen, mikään ei estänyt sitä lähestymästä suoraan näitä yrityksiä, jos niiden hallussa oli sen mielestä sille tärkeitä asiakirjoja.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

Perusteiden tutkittavaksi ottaminen ja merkitys

65 On todettava heti aluksi, että kieltoa tutustua asiakirja-aineistoon koskeva peruste on jaettava kolmeen lohkoon. Kantaja väittää yhtäältä, ettei se ole voinut tutkia

tunnuksella IV merkittyjä asiakirjoja, jotka on liitetty Solvaylle osoitetun väitetiedoksiannon neljänteen osaan perustamissopimuksen 86 artiklan perusteella, vaikka komission 86 artiklan ja 85 artiklan perusteella esittämien väitteiden välisestä yhteydestä olisi seurannut, että 86 artiklan mukaiseen menettelyyn kuuluvat asiakirjat voivat olla kantajan puolustuksessa asiaan kuuluvia, koska molempien väitettyjen rikkomusten vaikutukset ovat suurelta osin päällekkäisiä (ks. erityisesti kanteen kohdat 8.9, 8.10 ja 14.3.7). Toisaalta kantaja väittää, että sillä ei ole ollut mahdollisuutta tutustua asiakirja-aineiston osiin, jotka sisältävät Solvaylta peräisin olevia muita asiakirjoja, joita kantaja olisi voinut käyttää puolustuksessaan (ks. kanteen kohdat 2.8.3. ja 2.8.7).

66 Kantaja esittää lopuksi, ettei Solvay eivätkä muutkaan yhteisön soodantuottajat ole koskaan vieneet soodaa Yhdistyneeseen kuningaskuntaan. Näiltä tuottajiilta peräisin olevista asiakirjoista voisi ilmetä ne syyt, kuten hinnat tai kustannukset, miksi ne eivät ole osallistuneet tällaiseen kauppaan. Nämä asiakirjat voisivat siis kantajan mukaan olla sen puolustuksen kannalta asiaankuuluvia, jotta se voisi vastata väitteeseen siitä, että se oli osallistunut Solvayn kanssa yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, joiden mukaisesti ne olivat vastavuoroisesti pidättäytyneet viemästä tuotteitaan Manner-Eurooppaan ja Yhdistyneeseen kuningaskuntaan (ks. erityisesti kanteen kohdat 2.8.3 ja 2.8.7).

67 Jokaisen perusteosan osalta kantaja väittää, että komissio ei ole edes antanut sille tiedoksi luetteloa asiakirja-aineistoon kuuluvista asiakirjoista (ks. kanteen kohta 2.8.2).

68 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin arvioi, että vastoin kaikkia komission ilmaisemia epäilyksiä nämä tiedot — joita on kehitetty ja syvennetty kantajan vastauksessa ja kuulemistilaisuudessa — riittävät täyttämään vaatimuksen yhteenvedosta seikoista, joihin kanne perustuu, jollainen on kanteeseen yhteisöjen tuomioistuimen henkilöstösääntöjen 19 artiklan ensimmäisen kohdan ja yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 38 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaisesti sisällytettävä.

Pääasia

69 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin huomauttaa aluksi, että kilpailuasioissa asiakirjoihin tutustumisen tarkoituksena on antaa väitetiedoksiannon kohteina oleville mahdollisuus tutkia komission asiakirja-aineiston todisteita, jotta asianosaiset voisivat niiden perusteella esittää mielipiteensä komission väitetiedoksiannossaan tekemistä päätelmistä. Oikeus tutustua asiakirjoihin on siis puolustautumisoikeuksien suojaamiseksi tarkoitettu menettely (edellä mainitut yhdistetyt asiat T-10/92, T-11/92, T-12/92 ja T-15/92, Cimenteries CBR ym. v. komissio, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomio 18.12.1992, Kok. 1992, s. II-2667, 38 kohta ja edellä mainittu asia T-65/89, BPB Industries ja British Gypsum v. komissio, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomio 1.4.1993, Kok. 1993, s. II-389, 30 kohta). Puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen kaikissa oikeudenkäyntimenettelyissä, jotka voivat johtaa rangaistusseuraamuksiin, on yhteisön oikeuden perusperiaate, jota on noudatettava kaikissa olosuhteissa, myös hallinnollisessa menettelyssä. Tämän yleisen periaatteen noudattamiseksi asianosaisena olevalle yritykselle on annettava jo hallinnollisen menettelyn vaiheessa mahdollisuus tutustua omalta kannaltaan riittävästi komission esittämien tosiseikkojen ja väitteiden todenmukaisuuteen ja asianmukaisuuteen (tuomio edellä mainitussa asiassa Hoffman-La Roche v. komissio, 9 ja 11 kohta).

70 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että puolustautumisoikeuksien loukkaamista on näin ollen tutkittava kulloinkin esillä olevaan asiaan liittyvien erityisten olosuhteiden perusteella, sikäli kuin loukkaamiseen vaikuttavat olennaisesti komission väitetiedoksiannossa ja päätöksessä esittämät väitteet, joilla asianomaisen yrityksen syyllisyys pyritään todistamaan. Jotta voitaisiin saada selville, onko kyseinen kolmessa osassa esitetty kanneperuste perusteltu, on tutkittava komission väitetiedoksiannossa ja riidanalaisessa päätöksessä esittämät pääasiaa koskevat väitteet.

— Komission esittämät väitteet ja todisteet

71 Väitetiedoksiannossa esitetty väite voidaan esittää lyhyesti siten, että sen mukaan kantaja ja Solvay ovat ainakin 1.1.1973 lähtien osallistuneet yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin jatkamalla yksimielisesti sellaisen sopimuksen noudattamista,

jossa aikaisemmin oli määritelty niiden soodanmyyntialueet, ja pidättäytymällä kilpailemasta toistensa kanssa. Komissio on myöntänyt, ettei sillä ole käytössään välittömiä todisteita siitä, että kantaja ja Solvay olisivat tehneet nimenomaisen sopimuksen, mutta se katsoo, että salaisesta sopimuksesta on olemassa runsaasti sellaisia todisteita, joista voidaan päätellä, että alkuperäistä sopimusta, eli vuonna 1949 tehtyä Page 1000 -nimistä sopimusta on edelleen sovellettu yhdenmukaistettuina menettelytapoina. Asiakirjatodisteet osoittavat seuraavaa:

— Kantajalla ja Solvaylla on edelleen ollut täydelliset yhteistyösuhteet, jotka ovat merkinneet pikemminkin kauppakumppanuutta kuin kilpailua ja joiden tarkoituksena on ollut molempien yritysten soodamarkkinoita koskevien kokonaisstrategioiden yhteensovittaminen ja kaikkien eturistiriitojen välttäminen näiden kahden yrityksen välillä.

— Jatkuvien suhteiden perustana on ollut Brunner, Mond & Co. -yhtiön kaudella sovitun kauppapolitiikan jatkaminen eli yksinmyyntialueiden vastavuoroinen tunnustaminen. Vaikka aikaisempi sopimus oli muodollisesti lakannut olemasta voimassa 12.10.1972 päivättyjen kirjelmien vaihdon jälkeen, nämä suhteet ovat edelleen voimassa, koska kumpikaan asianosaisista ei ole koskaan kilpaillut toisen kanssa tämän markkinoilla yhteisön alueella.

72 Komissio on väitetiedoksiannossaan edelleen pitänyt "yhteisvalmistussopimuksia" ja "jälleenmyyntisopimuksia", joiden tarkoituksena on ollut auttaa kantajaa noudattamaan toimitussitoumuksiaan vuosien 1983—1989 välisenä aikana, kantajan ja Solvayn "kiinteiden kauppasuhteiden toisena tärkeänä ilmentymänä". Komissio ei kuitenkaan katso, että nämä sopimukset olisivat erillisiä rikkomuksia.

73 Komissio korosti väitetiedoksiannossaan, että Länsi-Euroopan soodamarkkinat olivat tapahtuma-aikana jakautuneet kansallisesti tuottajien pyrkiessä keskittämään myyntinsä niihin jäsenvaltioihin, joiden alueella niillä oli tuotantoa. Erityisesti

kantajalla ei ollut kilpailijoita Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoilla, koska Solvay tai mikään muukaan yhteisön alueen tuottaja ei tuonut soodaa Yhdistyneeseen kuningaskuntaan. Kysymyksessä oli "sisämarkkinoiden" (home market) periaate. Väitetiedoksiannossa viitataan tässä yhteydessä muita tuottajia koskeviin tai niiltä peräisin oleviin asiakirjoihin (s. 11 ja 12, asiakirjat II.18—II.24), joista käy ilmi, että kaikki yhteisön alueen soodantuottajat ovat useiden vuosien ajan hyväksyneet kantajan ja Solvayn välillä vuonna 1982 yhä voimassa olleen periaatteen. Komissio lisäsi, että vaikka on ollut syytä epäillä Solvayn ja Akzon tehneen vuonna 1982 sopimuksen Akzon toiminnasta Saksan soodamarkkinoilla (väitetiedoksiannon liite II.21), todisteet eivät ole olleet riittäviä, jotta olisi voitu aloittaa perustamissopimuksen 85 artiklan mukainen menettely Solvayta ja Akzoa vastaan.

74 Näyttääkseen väitteensä toteen komissio liitti kantajalle osoitettuun väitetiedoksiantoon useita tunnuksella II merkittyjä asiakirjoja. Ainoastaan kolme näistä asiakirjoista (II.35, II.36 ja II.38) ovat ainakin osittain samoja kuin Solvayta vastaan 86 artiklaa koskevassa menettelyssä käytetyt tunnuksella IV merkityt asiakirjat (IV.28, IV.29 ja IV.30). Muita tunnuksella IV merkittyjä asiakirjoja ei näin ollen annettu kantajalle tiedoksi.

75 Riidanalaisessa päätöksessä esitetyistä väitteistä on toiseksi huomautettava, että päätöksen 1 artiklan mukaan yhdenmukaistettuja menettelytapoja on noudatettu 1.1.1973 lukien ainakin menettelyn aloittamiseen saakka. Päätöksen 58 kohdan mukaan päätös perustuu pääosin seitsemän tekijän yhtäaikaiseen ilmenemiseen, jolla on perusteltu yhdenmukaistettuja menettelytapoja koskeva väite. Kuten päätöksen kyseisestä kohdasta ilmenee komission ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen suullisessa käsittelyssä täsmentämällä tavalla, nämä seikat voidaan lyhyesti esittää neljänä osatekijänä seuraavasti:

— Solvay ei myynyt soodaa Yhdistyneeseen kuningaskuntaan eikä kantaja Manner-Eurooppaan koko ajanjakson eli yli 16 vuoden aikana, mikä oli seurausta kummankin tuottajan politiikasta;

— kilpailu puuttui kantajan ja Solvayn välillä aikaisemmin tehtyjen sopimusten, viimeksi vuonna 1949 tehdyn Page 1000 -nimisen sopimuksen mukaisesti, jonka muodollinen purkautuminen ei vaikuttanut mitenkään markkinoiden jakamista koskeneeseen käytäntöön;

— asianosaiset olivat tehneet ja toteuttaneet jälleenmyyntisopimuksia; näiden "paljastavien" sopimusten perusteella Solvay toimitti soodaa kantajalle ajanjaksona 1983—1989 (ks. päätöksen 58 kohdan alaviite 1);

— kantaja ja Solvay olivat olleet yhteydessä toisiinsa sooda-alaa koskevien strategioiden koordinoimiseksi.

Tähän on vielä lisättävä, että päätöksen 29 kohdassa viitataan useilta eri tuottajilta peräisin oleviin "sisämarkkinoiden" vahvistamista koskeviin asiakirjoihin.

— Kantajan puolustus

76 Jotta saataisiin selville, ovatko kantajan puolustautumismahdollisuudet näitä väitteitä vastaan heikentyneet, on ensin todettava, että yhdenmukaistetuille menettelytavoille on ominaista se seikka, että kilpailun aiheuttaman riskin sijasta yritykset tekevät yhteistyötä, mikä vähentää kaikkien yritysten epävarmuutta kilpailijoiden toiminnasta. Jos epävarmuus ei ole vähentynyt, menettelytavat eivät ole yhdenmukaistettuja (ks. asiat C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85, C-125/85—129/85 Ahlström Osakeyhtiö ym., yhteisöjen tuomioistuimen tuomio 31.3.1993, Kok. 1993, s. I-1307, 62—65 kohta).

77 Kantajan puolustuksesta on mainittava, että kantaja on korostanut käyttäytymisensä olevan itsenäistä kauppapolitiikkaa eikä näin ollen ole näytetty toteen, että menettelytavat olisivat yhdenmukaistettuja. Tämä puolustus esiintyy jo väitetiedoksiantoon annetussa vastauksessa (ks. 31.5.1990, "puolustus", s. 19 ja sitä seuraavat sivut, edellä 12 kohta). Kantaja toisti puolustuksen ennen kuulemistilaisuutta esittämissään huomautuksissa (ks. "85 artiklan esittely", s. 3 ja sitä seuraavat sivut, edellä 13 kohta) sekä varsinaisessa 25. ja 26.6.1990 pidetyssä kuulemistilaisuudessa (ks. pöytäkirjan s. 9 ja sitä seuraavat sivut). Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa tämä puolustus toistettiin komission riidanalaisessa päätöksessään suorittamaa todisteharkintaa vastaan esitetyn perusteen osalta.

78 Näin ollen on syytä tutkia yhteisöjen tuomioistuimen yhdenmukaistettujen menettelytapojen käsitettä koskevan oikeuskäytännön perusteella, onko se, että esillä olevan asian kanneperusteen kolmessa osassa tarkoitettuja asiakirjoja ei ole annettu tiedoksi kantajalle, haitannut kantajan puolustusta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tehtävänä ei ole tässä yhteydessä ratkaista lopullisesti komission riidanalaisen päätöksensä tueksi esittämien todisteiden todistusarvoa. Puolustautumisoikeuksien loukkaamisen toteamiseksi riittää sen osoittaminen, että kyseisten asiakirjojen salaaminen kantajalta on voinut vaikuttaa kantajan vahingoksi menettelyn kulkuun ja päätöksen sisältöön. Sellaisen vaikutuksen mahdollisuus voidaan näin ollen näyttää toteen tutkimalla tiettyjä kanneperusteita, joiden perusteella ilmenisi, että asiakirjoilla, joita ei ole annettu kantajalle, on voinut olla — näiden kanneperusteiden kannalta — merkitystä, jota ei voida jättää huomiotta. Jos puolustautumisoikeuksia on rikottu, hallinnollisessa menettelyssä ja päätöksentekoon liittyneessä tosiseikkojen arvioinnissa on tapahtunut virhe.

79 Tässä yhteydessä komissio esitti vastauksena ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen, että se halusi erityisesti viitata väitetiedoksiantoon liitettyihin todisteisiin, jotka olivat peräisin vuotta 1973 edeltäneeltä ajalta, eli vanhoihin markkinoiden jakamista koskeneisiin sopimuksiin, erityisesti Page 1000 -nimiseen sopimukseen; näitä todisteita voitaisiin käyttää tukemaan myöhempää rikkomusta koskevaa väitettä. Komissio selitti, ettei se ole syyttänyt kantajaa ajanjakson 1962—1973 osalta, pääosin siksi, että Yhdistynyt kuningaskunta ei ollut kyseisenä ajanjaksona yhteisön jäsenvaltio ja että rikkomuksen toteaminen olisi vaatinut erilaista analyysiä sen vaikutuksista yhteisön sisäiseen kauppaan.

80 Jotta voitaisiin lyhyesti arvioida komission kantajaa vastaan käyttämien todisteiden todistusarvoa, on erotettava kolme erillistä ajanjaksoa. ETY:n perustamissopimuksen ja asetuksen N:o 17 voimaantuloon vuonna 1962 saakka kantajan ja Solvayn käyttäytymistä on pidettävä yhteisön oikeuden mukaisena. Seuraavan, 31.12.1972 päättyneen ajanjakson osalta komissio ei muodollisesti ole syyttänyt kantajaa vanhoista markkinoiden jakamista koskevista sopimuksista asetuksessa N:o 17 säädetyssä tätä koskevassa kontradiktorisessa menettelyssä niiden tavoitteiden tai vaikutusten eikä myöskään niiden vuonna 1972 tapahtuneen epäselvän purkamisen osalta. Sellaista syytettä ei voitaisikaan pitää perusteltuna, koska komissionkin ilmoituksen mukaan erityinen taloudellinen tutkimus olisi välttämätön esillä olevassa asiassa tehdyn tutkimuksen lisäksi. Kolmas ajanjakso vastaa päätöksessä todetun rikkomuksen kestoaikaa.

81 Osoittaakseen oikeaksi aikaisempien sopimusten käytön todisteena myöhemmin tapahtuneesta rikkomuksesta komissio viittaa asiassa EMI Records 15.7.1976 annettuun tuomioon (asia 51/75, Kok. 1976, s. 811, 30 kohta), jossa yhteisöjen tuomioistuin on katsonut, että sellaisten sopimusten osalta, jotka ovat lakanneet olemasta voimassa, 85 artiklan soveltamiseksi riittää, että niillä on edelleen vaikutuksia. Komissio lisää, että asiassa EMI Records oli kysymys sopimuksesta, joka sopimuksen tekohetkellä oli yhteisön oikeuden mukainen, kun esillä olevassa asiassa on kysymys sopimuksesta, joka jo alun perin oli yhteisön oikeuden vastainen. Koska kantaja ja Solvay ovat näin ollen käyttäytyneet markkinoiden jakoa koskeneiden sopimustensa voimassaolon muodollisen lakkaamisen jälkeen edelleen sopimusten mukaisesti, näillä sopimuksilla on katsottava edelleen olevan vaikutuksia.

82 On kuitenkin huomattava, että asia EMI Records, josta yhteisöjen tuomioistuin on antanut perustamissopimuksen 177 artiklan mukaisen ennakkoratkaisun, ei koske samanlaista menettelyä kuin esillä oleva asia, jossa komissio on soveltanut asetusta N:o 17 ja jonka perusteella se on määrännyt sakkorangaistuksen. Asiaan EMI Records ei myöskään liity kymmenen vuoden ajanjaksoa, jonka aikana ei ollut esitetty syytettä käyttäytymisestä, josta muuten olisi seurannut syyte, ja jonka vuoksi syyttömyysolettama luetaan näin ollen kyseisen yrityksen hyväksi. Se koskee

päinvastoin kansallisessa tuomioistuimessa esillä ollutta kahden tuotemerkin haltijan välistä riita-asiaa, jossa oli kysymys kilpailusääntöihin liittyvien oikeuksien ulottuvuudesta eikä sakon määräämisestä. Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komission esittämiä asiaa EMI Records koskevia päätelmiä ei voida soveltaa esillä olevaa asiaa ratkaistaessa.

83 Esillä olevassa asiassa kantajan hyväksi luettavan syyttömyysolettaman vuoksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen lähtökohdan on oltava se, että kantajan syyksi ei voida lukea rikkomusta 31.12.1972 edeltävältä ajanjaksolta. Näissä olosuhteissa vuotta 1962 edeltävältä ajanjaksolta peräisin olevilla todisteilla, jotka liittyvät kyseisenä ajanjaksona laillisena pidettyyn käyttäytymiseen, voidaan osoittaa vain, että kantaja ja Solvay ovat vasta 1.1.1973 alkaen tehneet keskenään yhteisön oikeuden vastaisen sopimuksen. Jos päädyttäisiin komission esittämään päinvastaiseen väitteeseen, jätettäisiin huomiotta se mahdollisuus, että nämä kaksi yritystä olisivat halunneet noudattaa perustamissopimusta ja olisivat lopettaneet aikaisemman yhteistyönsä, mikä on ollut mahdollista, koska on muistettava, että aikaisemmat sopimukset oli "muodollisesti" purettu vuonna 1972. Koska ei ole esitetty muita todisteita, komission esittämässä väitteessä oletettaisiin jälleen, että komission vahvistamasta päivästä alkaen kantaja ja Solvay olisivat ryhtyneet rikkomaan perustamissopimuksen määräyksiä yhdenmukaistetuilla menettelytavoilla. Tällainen tapa näyttää toteen rikkomus on ristiriidassa syyttömyysolettaman kanssa.

84 Niistä todisteista, jotka liittyvät suoraan niihin vuosiin, joiden aikana yhdenmukaistetut menettelytavat on — komission mukaan — otettu käyttöön, on todettava, että kantaja on ostanut Solvaylta soodaa jälleenmyyntiä varten vuosien 1983—1989 välisenä aikana. Kantaja on kuitenkin kiistänyt, että nämä sopimukset olisivat todisteena yhteisön oikeuden vastaisista yhteyksistä Solvayn kanssa, koska se oli ostanut soodaa muiltakin tuottajilta, kuten Akzolta, jollaisten kauppasuhteiden vuoksi komissio ei ole esittänyt syytteitä. Kantajan mukaan kysymys oli täysin tavanomaisista toimituksista. Komissio on itse ilmoittanut, että nämä ostot jälleenmyyntiä varten eivät itsessään ole erillisiä rikkomuksia (ks. päätöksen 58 kohdan 1 alaviite). On lisättävä, että nämä asiakirjat ovat todisteita kantajan ja Solvayn välisistä kokouksista vuosien 1985 ja 1988 välisenä aikana (ks. päätöksen 30 kohta ja II.30—II.42-tunnuksilla merkityt asiakirjat). Sinä ajanjaksona, jona rikkomukset ovat — komission mukaan — alkaneet, pidettyjä kokouksia koskevat asiakirjat

puuttuvat. On vähintäänkin kyseenalaista, että sellaisessa tilanteessa myöhäisemmältä ajanjaksolta peräisin olevia asiakirjoja käytetään todisteina siitä, että rikkomus on alkanut jo lähes 10 vuotta aikaisemmin, erityisesti kun 10.9.1982 päivätyssä asiakirjassa II.5 viitataan uuteen tasapainoon kantajan ja Solvayn välisissä suhteissa ("new arms length relationship"), mikä voisi heikentää olettamusta yhdenmukaistetuista menettelytavoista.

85 Näin ollen näyttää siltä — kuten asiassa Ahlström Osakeyhtiö ym. vastaan komissio — että kantajan ja Solvayn yhdenmukaista ja passiivista käyttäytymistä koskevat todisteet ovat erityisen tärkeitä, jotta mahdollisten yritysten yhdenmukaistettujen menettelytapojen olemassaolo voitaisiin katsoa toteennäytetyksi. Tässä yhteydessä yhteisöjen tuomioistuin on katsonut, että yhdenmukaista käyttäytymistä voidaan pitää todisteena yritysten välisistä järjestelyistä vain siinä tapauksessa, että ne ovat ainoa uskottava selitys yhdenmukaiselle käyttäytymiselle. Yhteisöjen tuomioistuin on katsonut, että on tarkistettava, voiko komission väittämä yhdenmukainen käyttäytyminen johtua muusta kuin yritysten välisistä järjestelyistä, kun otetaan huomioon tuotteiden laji, yritysten tärkeys ja lukumäärä ja markkinoiden koko, eli ovatko yhdenmukaiseen käyttäytymiseen liittyvät seikat luotettavia, täsmällisiä ja yhtäpitäviä merkkejä yritysten välisistä järjestelyistä (ks. em. asia Ahlström Osakeyhtiö ym. v. komissio, 70—72 kohta).

86 Erityisesti vuotta 1973 ja sitä lähinnä seuraavia vuosia koskevien asiakirjatodisteiden heikkouden vuoksi komission olisi pitänyt yrittää arvioida jo väitetiedoksiannon vaiheessa syvällisesti ja kokonaistaloudellisesti erityisesti kyseisiä markkinoita ja markkinoilla toimivien yritysten asemaa ja käyttäytymistä, jotta se olisi voinut todistaa oikeudellisesti riittävästi kantajan väitetyn osallistumisen yritysten yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että täydellisen, objektiivisen ja tasapainoisen harkinnan suorittamiseksi olisi pitänyt ottaa huomioon kantajan ja Solvayn saavuttama vahva asema omilla maantieteellisillä markkina-alueillaan, asiakkaiden uskollisuuden varmistamiseen tähtäävä politiikka, josta niitä syytetään perustamissopimuksen 86 artiklaa koskevissa menettelyissä, sekä muiden yhteisön soodantuottajien käyttäytyminen Manner-Euroopan markkinoilla.

— Kanneperusteen ensimmäinen osa, jonka mukaan kantajalle ei ole annettu tiedoksi tunnuksella IV merkittyjä asiakirjoja

87 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo edellä esitetyn perusteella kanneperusteen ensimmäisen osan osalta, että tietyt tunnuksella IV merkityt asiakirjat, joita ei ollut annettu tiedoksi kantajalle, olivat omiaan tukemaan kantajan puolustusta. Koska nämä asiakirjat viittaavat itse asiassa Solvayn väitettyyn asiakkaiden uskollisuutta vahvistavaan politiikkaan, ne olisivat mahdollisesti voineet osaltaan antaa vaihtoehtoisen selityksen kantajan väitetylle yhdenmukaiselle ja passiiviselle käyttäytymiselle yhteisön oikeuden vastaisen yritysten välistä järjestelyä koskevan sopimuksen sijasta. Koska markkinoiden rakenne, erityisesti tuotantolaitosten sijoittaminen ja tuotannossaan soodaa tarvitsevien asiakkaiden sijoittuminen näiden läheisyyteen, on kehittynyt viime vuosisadalta lähtien, ja koska kuljetuskustannuksilla on ilmeistä merkitystä, kantaja voisi käyttää asiakirjoja, jotka osoittavat Solvayn noudattaneen asiakkaiden uskollisuutta vahvistavaa politiikkaa alennusjärjestelmän avulla, kumoamaan yritysten yhdenmukaistettuja menettelytapoja koskevan väitteen. Näiden asiakirjojen avulla voitaisiin itse asiassa mahdollisesti selittää, että kantajan väitetty passiivinen käyttäytyminen johtui itsenäisistä päätöksistä, jotka se oli tehnyt sen vuoksi, että määräävässä markkina-asemassa oleva yritys oli estänyt pääsyn markkinoille tai vaikeuttanut sitä. Tätä analyysiä tukee se seikka, että tietyillä todisteilla, joihin komissio on perustanut päätöksensä, ei mahdollisesti olekaan todistusarvoa tai niillä on ainakin vähemmän arvoa kuin komissio on katsonut niillä olevan (ks. edellä 79 ja 81 kohta). Vastauksessaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen, eli hallinnollisen menettelyn jälkeen, kantaja on itse asiassa esittänyt, että Solvayn määräävä markkina-asema Manner-Euroopan markkinoilla "on vaikuttanut merkittävästi yksipuoliseen päätökseen", jonka mukaan kantaja on päättänyt olla toteuttamatta "aktiivista markkinointistrategiaa" kyseisillä markkinoilla.

88 On totta, että komissio syyttää Solvayta määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä vasta vuodesta 1983 lähtien. Komissio kuitenkin katsoo, että Solvayn määräävä markkina-asema oli jatkeena sen vahvalle asemalle, jota olivat lujittaneet ennen vuotta 1973 voimassa olleet markkinoiden jakamista koskevat sopimukset; päätöksessä 91/299 viitataan lisäksi nimenomaisesti Solvayn taloudellista vahvuutta kuvaaviin tekijöihin, jotka ovat peräisin vuotta 1983 edeltävältä ajalta, esimerkiksi

Solvayn sopimussuhteisiin suurten belgialaisten lasinvalmistajien kanssa "vuoteen 1978 asti", tai vuoden 1978 tammikuussa tapahtuneeseen Belgian hallituksen väliintuloon Solvayn hyödyksi (ks. edellä 16 kohta).

89 Siltä osin kuin komissio väittää ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen antamassaan vastauksessa, että kummankin määräävässä asemassa olevan yrityksen pysyminen poissa toisen markkinoilta on seikka, joka takaa molemmille määräävän markkina-aseman "omilla markkinoillaan", on toistettava, että tässä yhteydessä ei anneta lopullista vastausta pääkysymykseen, vaan tarkistetaan, ovatko olosuhteet, joissa väitetiedoksianto lähetettiin kantajalle ja joissa komissio on sen jälkeen tutkinut asiaa, heikentäneet kantajan puolustautumismahdollisuuksia.

90 On lisättävä, että kantaja on tietenkin ollut tietoinen Solvayn vahvasta asemasta Manner-Euroopan markkinoilla (ks. kuulemismenettelyn pöytäkirjan sivulla 10 oleva huomautus "Solvay [is] by far the largest [producer] in the EEC" — "Solvay on yhteisön alueen selvästi suurin tuottaja") ja Solvayta vastaan samanaikaisesti käytävästä menettelystä perustamissopimuksen 86 artiklan perusteella. Väitetiedoksiannon alussa olevan yhteenvedon 3 kohdasta ilmenee kyseinen Solvayta vastaan käytävä menettely sekä sen harjoittamaa uskollisuusalennusten järjestelmää vastaan esitetty väite. Nämä seikat eivät kuitenkaan heikennä sitä toteamusta, että ainakin tietyt tunnuksella IV merkityt asiakirjat olisivat voineet olla tarpeen kantajan puolustuksessa.

91 Tässä yhteydessä komissio huomauttaa viitaten 31.5.1990 päivättyyn kirjeeseensä, että sen virkamiehet ovat tutkineet uudelleen kaikki hallussaan olevat asiakirjat löytämättä kuitenkaan seikkoja, jotka olisivat voineet vapauttaa kantajan, minkä vuoksi niiden tiedoksi antaminen sekä luettelon antaminen niistä olisi ollut hyödytöntä. On syytä korostaa, että asetuksessa N:o 17 säädetyn kontradiktorisen periaatteen mukaisesti ei ole yksinomaan komission asiana päättää, mitkä asiakirjat

ovat hyödyllisiä puolustuksen kannalta. Kun on kysymys monimutkaisista taloudellisista pohdinnoista, kuten esillä olevassa asiassa, komission on annettava asianosaisen yrityksen neuvonantajille tilaisuus tutkia asiaan mahdollisesti liittyvät asiakirjat niiden todistusarvon arvioimiseksi puolustuksen kannalta.

92 Tämä koskee erityisesti yhdenmukaista käyttäytymistä koskevia asioita, joissa on kysymys alun perin neutraalien toimintojen kokonaisuudesta, jolloin asiakirjoja voidaan tulkita asianosaisten yritysten kannalta sekä suotuisasti että epäsuotuisasti. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että sellaisissa tilanteissa on vältettävä sitä, että komission virkamiehet loukkaavat yritysten puolustautumisoikeuksia antamatta yrityksille tiedoksi asiakirjaa, jota he pitävät "neutraalina" ja näin ollen hyödyttömänä. Komission päinvastaisesta väitteestä seuraisi, että sellainen virhe huomattaisiin ajoissa, ennen komission päätöstä, vain siinä poikkeuksellisessa tapauksessa, että kyseiset yritykset olisivat oma-aloitteisesti yhteistyössä; tällainen menettely vaarantaisi hyvän lainkäytön tavalla, jota ei voida hyväksyä (ks. jäljempänä 96 kohta).

93 Kun otetaan huomioon käytettävien keinojen yhdenvertaisuuden yleinen periaate, jonka mukaan kilpailua koskevassa asiassa asianosaisella yrityksellä täytyy olla käytössään sama menettelyssä käytetty asiakirja-aineisto kuin komissiolla, komission väitettä ei voida hyväksyä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei voi hyväksyä sitä, että tehdessään väitettyä rikkomusta koskevaa päätöstä vain komissiolla on ollut käytössään tunnuksella IV merkityt asiakirjat ja että komissio näin ollen on yksin voinut päättää, käyttääkö se niitä kantajaa vastaan, kun taas kantajalla ei ole ollut tilaisuutta tutustua niihin, eikä se näin ollen ole voinut vastaavasti päättää, käyttääkö se niitä puolustuksessaan. Tällaisessa tilanteessa kantajan puolustautumisoikeuksia on hallinnollisen menettelyn aikana merkittävästi rajoitettu komission valtaan verrattuna, koska komissio on samanaikaisesti sekä väitetiedoksiannon antava että päätöksen tekevä viranomainen, jolla on käytössään laajempi asiakirja-aineisto kuin puolustuksella.

94 Näin ollen komissio ei voinut esillä olevassa asiassa erottaa todistuskeinoja — yhtäältä85 artiklaa, toisaalta 86 artiklaa koskevaan menettelyyn liittyviä — toisistaan väitetiedoksiannossa; ne erotettiin vasta myöhemmän tutkimuksen aikana ja komissaarien kollegion päätöksenteossa, minkä seurauksena on tehty useita erillisiä päätöksiä. Tämä menettelytapa on estänyt kantajaa tutkimasta tunnuksella IV merkittyjä asiakirjoja, joita on käytetty vain Solvayta vastaan. Tämän seurauksena komissio on väitetiedoksiannosta lähtien, jäljempänä esitetyin varauksin, loukannut kantajan puolustautumisoikeuksia jättämällä menettelyn ulkopuolelle hallussaan olevat asiakirjat, jotka mahdollisesti olisivat voineet olla hyödyllisiä kantajan puolustuksen kannalta. On lisättävä, että tällainen puolustautumisoikeuksien loukkaaminen on objektiivista eikä seurausta komission virkamiesten vilpittömästä tai vilpillisestä mielestä.

95 Puolustautumisoikeuksien loukkausta koskevaa toteamusta vastaan komissio korostaa, että Solvay olisi voinut lähettää kantajalle asiakirjansa, jotka olivat hyödyllisiä sen oman puolustuksen kannalta. Yrityksen puolustus ei voi kuitenkaan riippua kilpailevan yrityksen hyväntahtoisuudesta, jota vastaan komissio on esittänyt samanlaisia väitteitä. Koska komission velvollisuutena on kilpailuasioiden asianmukainen tutkiminen, se ei voi siirtää tätä tehtävää yrityksille, joiden taloudelliset edut ja menettelytavat ovat usein vastakkaisia. Esillä olevassa asiassa kantaja olisi itse asiassa voinut yrittää osoittaa, että Solvaylla on määräävä markkina-asema, kun sitä vastoin Solvayn etujen mukaista oli kieltää se.

96 Näin ollen puolustautumisoikeuksien loukkaamisen kannalta ei ole merkitystä sillä, että kantaja ja Solvay olivat lähettäneet toisilleen joitakin asiakirjoja ensin hallinnollisen menettelyn aikana, jolloin kantaja oli antanut asiakirjojaan Solvaylle (ks. 29.6.1995 asiassa T-30/91, Solvay v. komissio, Kok. 1995, s. II-1775, annetun tuomion kohta 12), ja erityisesti siitä hetkestä, jolloin nämä kaksi yhtiötä eivät enää kilpailleet kyseisillä markkinoilla, toisin sanoen vuoden 1991 lopusta. Tällainen sattumanvarainen yhteistyö yritysten välillä ei missään tapauksessa poista komissiolta velvollisuutta taata itse asianosaisten yritysten puolustautumisoikeudet kilpailuoikeutta koskevan väitetyn rikkomuksen tutkinnan yhteydessä.

97 Komissio on myös viitannut luottamuksellisuuteen, jota sen oli noudatettava suojatakseen kolmansien yritysten liikesalaisuuksia, erityisesti Solvayn, joka 27.4. ja 18.9.1989 päivätyissä kirjeissään muistutti kaikkien komission hallussa olevien asiakirjojen luottamuksellisuudesta. Komissio lisää myös, että kantaja oli vaatinut 13.4. ja 14.9.1989 päivätyissä kirjeissään samanlaista kohtelua.

98 Tämän osalta on aluksi muistutettava, että hallinnolliseen menettelyyn sovellettavan perustamissopimuksen 214 artiklassa ja asetuksen N:o 17 useissa säännöksissä ilmaistun yleisperiaatteen mukaan yrityksillä on oikeus suojella liikesalaisuuksiaan (ks. edellä mainitussa asiassa Akzo I annetun tuomion 28 kohta ja asia C-36/92 P, SEP v. komissio, yhteisöjen tuomioistuimen tuomio 19.5.1994, Kok. 1994, s. I-1911, 36 kohta). Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo kuitenkin, että tämän oikeuden kunnioittamisen on oltava tasapainossa puolustautumisoikeuksien kunnioittamisen kanssa.

99 Kuten komissio on ilmoittanut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämään kysymykseen, sillä on tällaisessa tapauksessa kaksi mahdollisuutta. Se voi joko liittää väitetiedoksiantoon kaikki asiakirjat, joita se haluaa käyttää näyttääkseen toteen esitetyt väitteet, mukaan lukien ne, joita voidaan "selvästi" pitää asianosaisen yrityksen puolesta todistavina, tai lähettää asianosaiselle yritykselle luettelon asiaan liittyvistä asiakirjoista ja antaa sille tilaisuuden tutustua "asiakirja-aineistoon", eli tutustua asiakirjoihin komission tiloissa (ks. myös vuotta 1989 käsittelevä komission 18. kilpailupolitiikkaa koskeva kertomus, s. 53).

100 Esillä olevassa asiassa komissio ei voi perustella oikeaksi täydellistä kieltäytymistään antaa asiakirjat tiedoksi kantajalle sillä, että kantaja ja Solvay olivat edellä mainituissa kirjeissä pyytäneet asiakirjojensa käsittelyä luottamuksellisina. Nämä kirjeet on itse asiassa laadittu hyvin yleisiksi, ja ne voidaan tulkita siten, että vain näissä asiakirjoissa olevat tietyt arkaluontoiset tiedot olisi pidettävä luottamuksel-

lisina esimerkiksi poistamalla niistä tällaiset kohdat. Komissio on itsekin tulkinnut kantajan kirjettä tällä tavoin, koska se on 24.4.1989 päivätyssä vastauskirjeessään nimenomaisesti ilmoittanut, että jos nämä asiakirjat ovat hyödyllisiä rikkomuksen toteen näyttämiseksi, ne on annettava tiedoksi kyseisille yrityksille ja ainoastaan todellisiin liikesalaisuuksiin liittyvät kohdat poistetaan.

101 On vielä lisättävä, että komissio on todella käyttänyt samanlaisia asiakirjoja joko täydellisinä tai siten, että osa kohdista on poistettu, yhtäältä kantajaa ja Solvayta vastaan käytyjen perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklaa koskevien erillisten kolmen menettelyn yhteisissä tunnuksella II merkityissä liitteissä ja toisaalta erillisissä tunnuksilla IV ja V merkityissä liitteissä. Tästä on osoituksena esimerkiksi liitteiden IV.19 ja V.23, IV.24 ja V.34, IV.29 ja V.41, IV.28 ja II.35, V.40 ja II.34 sekä V.32 ja II.33 osittainen samanlaisuus. Vaikka komissio on katsonut välttämättömäksi pitää täysin luottamuksellisina kyseiset asiakirjat, se ei kuitenkaan ole noudattanut sitä.

102 Näin ollen sitä seikkaa, että komissio oli jättänyt kantajaa vastaan käydyssä menettelyssä pois tunnuksella IV merkityt asiakirjat, ei voida perustella oikeaksi välttämättömyydellä suojata Solvayn liikesalaisuuksia. Komissio olisi voinut suojella sen liikesalaisuuksia jättämällä kantajalle lähetetyistä asiakirjojen valokopioista pois arkaluontoiset kohdat pääosasto IV: n yleisen menettelytavan mukaisesti, jota myös esillä olevissa asioissa on osittain noudatettu.

103 Jos Solvayn liikesalaisuuksien tai muiden arkaluontoisten tietojen suojeleminen valmistamalla kaikista kyseisistä asiakirjoista versioita, jotka eivät olisi olleet luottamuksellista, olisi osoittautunut vaikeaksi, komissio olisi voinut käyttää toista vaihtoehtoa eli lähettää kantajalle luettelon tunnuksella IV merkityistä asiakirjoista. Tässä tapauksessa kantaja olisi voinut pyytää tilaisuutta tutustua tiettyihin komis-

sion "asiakirja-aineistoon" sisältyviin asiakirjoihin. Ennen kuin komissio olisi myöntänyt tilaisuuden tutustua asiakirjoihin, jotka mahdollisesti olisivat sisältäneet liikesalaisuuksia, komissio olisi voinut ottaa yhteyttä Solvayhin varmistaakseen, mitkä kohdat sisälsivät arkaluontoisia tietoja ja pitäisi näin ollen pitää salassa kantajalta. Tämän jälkeen kantaja olisi saanut tilaisuuden tutustua asiakirjoihin, joista Solvayn liikesalaisuudet olisi poistettu.

104 Tällaisen luettelon tarkoituksena olisi se, että kantaja saisi siitä riittävän tarkat tiedot voidakseen päättää, voisivatko kyseiset asiakirjat olla hyödyllisiä hänen puolustuksensa kannalta. Kantaja olisi saanut tietää, mihin nimenomaiseen Solvaylta peräisin olevaan asiakirjaan se ei saisi sen luottamuksellisuuden vuoksi tutustua, jolloin kantaja olisi voinut itse tiedustella Solvaylta, olisiko se valmis luopumaan vaatimasta asiakirjan pitämistä luottamuksellisena. Päinvastoin kuin komissio väittää, ei siis riitä, että kantaja tiesi Solvayn joutuneen komission suorittamien tutkimusten kohteeksi.

105 Edellä esitetyn perusteella velvollisuus pitää asiakirjat ja/tai asiakirjaluettelo luottamuksellisena ei ollut peruste komission täydelliselle kieltäytymiselle antaa niitä kantajalle. Näin ollen on todettava, että komissio on loukannut kantajan puolustautumisoikeuksia, koska se ei ole väitetiedoksiannossa antanut kantajalle tiedoksi joko tunnuksella IV merkittyjä asiakirjoja tai luetteloa niistä.

106 Seuraavaksi on tutkittava, onko tällainen puolustautumisoikeuksien loukkaaminen johtunut tavasta, jolla kyseinen yritys on käyttäytynyt hallinnollisen menettelyn aikana, ja oliko kyseinen yritys velvollinen pyytämään komissiolta tilaisuutta tutustua asiakirja-aineistoon tai saada tietyt asiakirjat. Tässä yhteydessä on korostettava, että edellä mainituissa asetuksessa N:o 17 tai asetuksessa N:o 99/63/ETY ei säädetä sellaisen pyynnön ennakkoilmoituksesta tai puolustautumisoikeuksien

menettämisestä, jos tällaista pyyntöä ei esitetä. Esillä olevassa asiassa on todettava, että kantaja on hallinnollisen menettelyn aikana 23.5.1990 päivätyssä kirjeessään esittänyt pyynnön saada "tutustua asiakirja-aineistoon" ja luettelon asiakirjoista. Kuulemismenettelyssä tätä pyyntöä ei tutkittu, koska komission neuvonantaja oli liittänyt sen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päätökseen.

107 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiassa ei ole edellä mainitun asiassa AEG vastaan komissio annetun tuomion vastainen. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi siinä, että tietyt yritystä vastaan todisteena käytetyt asiakirjat olisi pitänyt liittää väitetiedoksiantoon ja että tämän velvollisuuden noudattamatta jättämisen seurauksena kyseisiä asiakirjoja ei hyväksytty todisteiksi. Asiassa AEG vastaan komissio puolustautumisoikeuksien loukkaamista koskevalla kanneperusteella ei kuitenkaan ollut edellä mainitussa asiassa annetun tuomion mukaan yleistä merkitystä eikä koko menettely ollut sen vuoksi virheellinen. Tämän vuoksi yhteisöjen tuomioistuin tutki, voidaanko kyseisten asiakirjojen hylkäämisen jälkeen pitää väitteitä vielä toteen näytettyinä (edellä mainitun tuomion 30 kohta). Toisin kuin asiassa AEG vastaan komissio, on syytä todeta, että esillä olevassa asiassa kantajan puolustusta on haitattu yleisesti, koska kantajalle ei virheellisesti ollut annettu tiedoksi tiettyjä asiakirjoja, jotka eivät todistaneet kantajaa vastaan, mutta jotka olisivat saattaneet olla hyödyllisiä sen puolustuksen kannalta.

108 On korostettava, että hallinnollisen menettelyn vaiheessa tehtyjä puolustautumisoikeuksien loukkauksia ei voida enää korjata oikeudenkäynnissä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, joka ainoastaan valvoo oikeudellisesti esitettyjä väitteitä eikä näin ollen voi muuttaa hallinnollisessa menettelyssä tehtyä tutkintaa. Jos kantaja olisi voinut hallinnollisen menettelyn aikana käyttää asiakirjoja, jotka olisivat saattaneet todistaa sen syyttömäksi, se olisi mahdollisesti voinut vaikuttaa komissaarien kollegion harkintaan ainakin siltä osin kuin kysymys on väitetyn yhdenmukaisen ja passiivisen käytöksen alkamisen ja näin ollen rikkomuksen keston todistusarvosta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin pitää näin ollen mahdollisena, että komissio olisi pitänyt rikkomusta kestoltaan lyhyempänä ja lievempänä ja olisi sen vuoksi määrännyt pienemmän sakon.

109 Näin ollen on hyväksyttävä kanneperusteen ensimmäinen osa ja kumottava riidanalainen päätös siltä osin kuin se koskee kantajaa (ks. em. asiassa Cimenteries CBR ym. v. komissio annettu tuomio, 47 kohta).

— Toinen kanneperuste, jonka mukaan kantajalle ei annettu tiedoksi muita Solvaylta peräisin olevia asiakirjoja

110 Toisin kuin kanneperusteen ensimmäisen osan osalta, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tiedossa ei ole muita Solvaylta peräisin olevia asiakirjoja kuin tunnuksella IV merkityt asiakirjat, joita komission kiellon perusteella ei ollut annettu tiedoksi kantajalle. Kantaja on kuitenkin oikeutetusti väittänyt, että yhdenmukaistettuja menettelytapoja ei voida vahvistaa olleen, jos komission on todettava, että toinen väitetyistä osapuolista on toiminut itsenäisesti sopimatta siitä väitetyn sopimuskumppaninsa kanssa. Jos Solvay olisi esillä olevassa asiassa kyennyt todistamaan olevansa syytön, komissio ei olisi voinut myöskään syyttää kantajaa yhdenmukaistetuista menettelytavoista. Sen vuoksi Solvayn käyttäytymiseen liittyvät asiakirjat olisivat saattaneet olla hyödyllisiä kantajan puolustukselle.

111 On toistettava, että komission tehtävänä ei ole yksinään päättää, voisivatko esillä olevan asian tutkinnan yhteydessä haltuunotetut asiakirjat todistaa asianosaisten yritysten puolesta. Käytettävien keinojen yhdenvertaisuuden periaate ja sen ilmentymä kilpailua koskevissa asioissa, komissiolla ja puolustuksella olevien tietojen yhdenvertaisuus, vaatii, että kantaja voi tutkia niiden Solvaylta peräisin olevien asiakirjojen todistusarvon, joita komissio ei ollut liittänyt väitetiedoksiantoon. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei voi hyväksyä sitä, että vain komissiolla on ollut päätöstä tehdessään käytössään "asiakirja-aineistoihin" 2—14 (Solvay Bryssel), 50—52 (Solvay Espanja) ja 59 sisältyvät asiakirjat ja että se on voinut yksin päättää siitä, käyttääkö se niitä päätöksensä perusteina, koska kantajalla ei ole ollut tilaisuutta tutustua niihin ja tehdä samanlaista päätöstä siitä, käyttääkö se niitä puolustuksessaan. Näin ollen komission olisi pitänyt ainakin laatia riittävän yksityiskohtainen luettelo, jolloin kantajalla olisi ollut mahdollisuus pyytää tilaisuutta

tutustua tiettyihin Solvaylta peräisin oleviin asiakirjoihin, jotka olisivat saattaneet olla hyödyllisiä yhdenmukaistettujen menettelytapojen molempien väitettyjen osapuolten puolustuksen kannalta. Koska ei voida olettaa, että kantaja osoittaisi sellaisten tiettyjen asiakirjojen todistusarvon, jotka mahdollisesti todistavat Solvayn syyttömäksi — joita sillä ei luettelon puuttuessa ole tiedossa —, puolustautumisoikeuksien loukkauksen toteamiseksi riittää, että todetaan sellaisten asiakirjojen olemassaolo mahdolliseksi. Näin ollen toinen puolustautumisoikeuksien loukkaus on näytetty toteen.

112 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tietoinen siitä, että luetteloiden laatiminen ja mahdollisten liikesalaisuuksien varjeleminen ennen kuin asianosaisille voidaan myöntää "tilaisuus tutustua asiakirjoihin" vaatii melkoisesti hallinnollista työtä komission osastoilta, kuten se on korostanut suullisessa käsittelyssä. Tekniset ja oikeudelliset vaikeudet, jotka tehokas hallinto voi ja jotka sen täytyy kyetä voittamaan, eivät voi heikentää puolustautumisoikeuksia.

113 On toistettava, että hallinnollista menettelyä rasittavaa virhettä ei voida korjata ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen oikeudenkäyntimenettelyssä, koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tehtävänä on esitettyjen kanneperusteiden oikeudellinen valvonta, eikä se näin ollen voi muuttaa koko hallinnolliseen menettelyyn liittyvää tutkintaa. Jos kantaja olisi löytänyt asianmukaisesta luettelosta Solvaylta peräisin olevia asiakirjoja, jotka olisivat todistaneet molempien yritysten puolesta, se olisi saattanut vaikuttaa komission harkintaan hallinnollisessa menettelyssä. Näin ollen on hyväksyttävä kanneperusteen toinen osa.

— Kolmas kanneperuste, jonka mukaan kantajalle ei ole annettu tiedoksi yhteisön muiden soodantuottajien asiakirjoja

114 Muilta mannermaisilta soodantuottajilta peräisin oleviin asiakirjoihin tutustumisen osalta (ks. edellä 62 kohta) ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin huomauttaa

olevan vakiintunut käytäntö asianosaisten välillä, että tuottajat, kuten Solvay, eivät ole osallistuneet soodanmarkkinointiin Yhdistyneessä kuningaskunnassa, eikä komissio ole syyttänyt niitä yritysten välisiin järjestelyihin osallistumisesta huolimatta sekä väitetiedoksiannossaan että päätöksensä 28 ja 29 kohdassa esittämästään edellä mainitun "sisämarkkinoiden" periaatteen olemassaolosta, joita sen mukaan kaikki tuottajat olivat tiukasti noudattaneet 70-luvulle asti. Komissio viittasi tältä osin väitetiedoksiannossaan ja päätöksessään "useilta" tuottajilta haltuunotettuihin asiakirjoihin.

115 Koska muita tuottajia ei ole syytetty menettelytavoistaan, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei voi sulkea pois sitä mahdollisuutta, että nämä tuottajat ovat rajoittaneet soodanmyyntinsä Länsi-Euroopan mannermaalle itsenäisistä, puolueettomista ja laillisista taloudellisista syistä. Saman päätelmän perusteella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että ei voida sulkea pois sitäkään mahdollisuutta, että Solvayn samanlainen kaupallinen strategia johtui samankaltaisista syistä. Tässä tapauksessa Solvayn yhdenmukainen ja passiivinen käyttäytyminen voisi olla selitettävissä, edellä mainitun asian Ahlström Osakeyhtiö ym. vastaan komissio oikeuskäytännön mukaisesti, muuten kuin yhdenmukaistetuista menettelytavoista kantajan kanssa johtuvana. Näin ollen kantajaankaan ei voitaisi kohdistaa väitettä yhdenmukaistetuista menettelytavoista. Tämän ajatuskuvion mukaan muiden tuottajien käyttäytymiseen viittaavat asiakirjat olisivat voineet olla kantajan puolustukselle hyödyllisiä.

116 Ensimmäiseen ja toiseen kanneperusteosaan liittyvistä päätelmistä seuraa, että komission olisi kyseisen asian erityisolosuhteet huomioon ottaen pitänyt vahvistaa myös 62 kohdassa mainituilta muilta tuottajilta peräisin olevaa "asiakirja-aineistoa" kuvaava asiakirjaluettelo. On vielä kerran todettava, että nämä asiakirjat olivat komission hallussa ja jos se oli päättänyt olla käyttämättä niitä rikkomisen toteen näyttämisessä, käytettävien keinojen yhdenmukaisuuden periaate vaatii kuitenkin, että kantajalla on vastaava mahdollisuus käyttää tai olla käyttämättä niitä puolustuksessaan.

117 Lisäksi on todettava, että komissio on käyttänyt muilta tuottajilta peräisin olevia tai niitä koskevia asiakirjoja todisteina. Näin ollen kantajalla oli oikeus pyytää ainakin luettelo kyseiseen asiakirja-aineistoon kuuluvista asiakirjoista voidakseen tutkia

niiden tarkan sisällön ja käyttökelpoisuuden puolustuksessaan. Erityisesti sillä oli oikeus saada tutustua Akzolta peräisin oleviin asiakirja-aineistoihin 31—38 ja 53—58, ottaen huomioon, että Solvayn ja Akzon välisiä suhteita on tarkasteltu päätöksen 29 kohdassa "sisämarkkinoiden" periaatteen noudattamisen todistamiseksi, mikä on yksi komission esittämistä perusteista väitetylle rikkomukselle. Kieltäytyessään antamasta luetteloa komissio on siis loukannut kantajan puolustautumisoikeuksia. Ottaen huomioon, että kantajaa ei voida vaatia esittämään luettelon puuttumisen vuoksi sille tuntemattomien asiakirjojen perusteella, että Akzon ja Matthes & Weberin kaltaiset yritykset ovat itsenäisesti päättäneet olla viemättä soodaa Yhdistyneeseen kuningaskuntaan, ja ottaen huomioon, että sellainen itsenäisen päätöksen taloudellinen yhteys on samankaltainen kuin Solvaylla, puolustautumisoikeuksien loukkaamisen toteamiseen riittää mahdollisuus tällaisten asiakirjojen olemassaolosta. Tämän vuoksi puolustautumisoikeuksien loukkaamista koskeva kolmas kanneperuste hyväksytään.

118 Näin ollen puolustautumisoikeuksien rikkomista koskeva kanneperuste hyväksytään kaikilta kolmelta osaltaan ja riidanalainen päätös kumotaan siltä osin kuin se koskee kantajaa ilman, että olisi tarpeellista lausua kantajan toissijaisista vaatimuksista, jotka koskevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen suorittamaa asiakirja-aineistojen tutkimista asian selvittämistoimina. Ei myöskään ole tarpeen tutkia muita kumoamisvaatimusten tueksi esitettyjä perusteita, erityisesti puolueettomuuden puuttumista koskevaa perustetta, joka ilmenee väitetiedoksiannon toiseen osaan liitettyjen asiakirjojen osien poistamisesta, perustetta siitä, että tiettyjen päätöksen toteamusten tueksi esitettyjä todisteita ei ole annettu tiedoksi kantajalle sekä perustetta riidanalaisen päätöksen virheellistä todistusvoimaiseksi saattamisesta, joka ei koske komission hallinnollista menettelyä kokonaisuudessaan (ks. viimeisen seikan osalta 29.6.1995 annettu tuomio asiassa T-32/91, Solvay v. komissio, Kok. 1995, s. II-1825).

Oikeudenkäyntikulut

119 Työjärjestyksen 87 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan mukaisesti asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vasta-

puoli on sitä vaatinut. Koska kanne on suurimmalta osalta hyväksytty, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komissio on velvoitettava korvaamaan oikeudenkäyntikulut, vaikka kantaja on luopunut vaatimasta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta julistamaan päätöksen mitättömäksi.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN
(laajennettu ensimmäinen jaosto)

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

1) ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamismenettelystä 19 päivänä joulukuuta 1990 tehty komission päätös 91/297/ETY (IV/33.133-A: Soodakarbonaatti — Solvay, ICI) kumotaan siltä osin kuin se koskee kantajaa.

2) Komisssio velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Cruz Vilaça Barrington Saggio

Kirschner Kalogeropoulos

Julistettiin Luxemburgissa 29 päivänä kesäkuuta 1995.

Kirjaaja Presidentti

H. Jung J. L. Cruz Vilaça